నర్తనశాల

(కీచకవధ నాటకము)

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

రెండవ కూర్పు
సెప్టెంబరు ౧౯౪౮

రసతరంగిణీ ముద్రాక్షరశాల
బెజవాడ

అంకితము

మిత్రుఁడు కొల్లిపర సూరయ్యకు

వర్ణవైషమ్యంబు వాడిపోయిన దయ్యా
అర్ణవవైశాల్యమైన నీ యాత్మలో

శారదజ్యోత్స్న వర్షాతుషారమ్ములు
నీ రమ్యమూర్తిలో నిగ్గుతేలిన వయ్యా

చిగురు వేదములు వాసించు నీ లోపల
నగరమ్యోలే యశోనవ్యవల్లరులకు

రమణీయపూర్వసారస్వతప్రేమలో
కమనీయుఁడైన భాగస్వామి వైనావు

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ
కొండాలి ఆంజనేయులు

పాత్రలు

కీచకుడు	ద్రౌపది
శారద్వతుడు	సుదేష్ణ
కంకభట్టు	ఉత్తర
తంత్రీపాలుడు	వల్లకి
వలలుఁడు	దాసి

ప్రథమాంకము

నాంది

ఆర్తత్రాణపరాయణత్వమున హైమాంబుప్రవాహాభమై
ధూర్తప్రాణహరత్వనిష్ఠ మెయి నుద్భూతార్చిషంబై జగత్
కర్తృత్వాదుల కేకకారణము నై కామాగ్నికుండంబు నా
తార్తీయాకము శైవలోచనము సంధానించు నైశ్వర్యముల్

అనులయనృత్యదాత్మవృషభాధిప మగ్రగజటాసముల్లస
త్ఫణభుజగాభిరామము రవన్మురజోద్గతశబ్దశాస్త్రకా
రణము క్రమప్రకాశమధురస్వర మూర్జితమైన శ్రీత్రిలో
చను నవసాంధ్యతాండవము సాధుమృదూక్తుల మా కొసంగుతన్

(నాంద్యంతమున సూత్రధారుఁడు)

ఆలస్య మేమియును లేదు. ప్రథమదృక్పాతముననే బద్ధప్రణయుఁడగు నాయకుం బోలె నీనాటకము నెడ ప్రథమ పరిచయముననే బద్ధాదరుల మయిన మేము, దీనివిషయ మేమి యయినను జెప్పుట కూడ న్యాయముగాదు. అయినను మా కావ్యము నాదరభావముతోఁ బరిశీలించుటకుఁ ద్రయీమూర్తులైన పారిషదులఁ బ్రసన్నులం జేసికొనెదము.

మున్ను కలశాంబునిధిఁ ద్రచ్చుకొన్నయప్పు
డా మహాదేవి జనియించె కామధేను
మూర్తి సాక్షాత్సరస్వతి పుణ్యరాశి
ఆమె కపరావతారము లంట మీరు. (తెర)

ప్రథమాంకము

ప్రవేశము—కీచకుడు, ద్రౌపది, త్రస్త

కీచకుడు :—

మద్భుజార్జితధారణీమండలంబు
నేలుచుండె విరాట ధాత్రీశ్వరుండు
శత్రునృపతులు మత్స్యదేశముల పైని
దృష్టి పఱుపరు నాకంటి యెఱుపుఁ జూచి

నాకు సుదేష్ణ తోఁబుట్టువు. నా పేరు సింహబలుఁడు. ఈ యంతఃపురమున నీవు క్రొత్తదానివలె నున్నావు. నీ పేరడుగవచ్చునా?

ద్రౌ:—(మౌనము)

కీచ:—నేను మా యక్కగారి యంతఃపురమునకు వచ్చి సంవత్సరము కావచ్చినది. అప్పుడు నిన్నుఁ జూడలేదు. ఏలనో నిన్నుఁజూచిన నీతో మాటాడవలె ననిపించినది. క్రొత్తగా యని సంశయించితిని.

ద్రౌ:—(మౌనము)

కీచ:—ఈ జాజిపూవులతావి యెక్కడిది? నీ మేన నుండియా? నీ వెన్నాళ్ళయినది యిక్కడకు వచ్చి? మాయక్క నీచేత నేమిపనులు చేయించును?

ద్రౌ:—(నిష్క్రమించును.)

సుదేష్ణ:—(ప్రవేశించి) నాయనా! ఎప్పుడు వచ్చితివి?

కీచ:—ఇప్పుడే వచ్చితిని.—ఇటుల వెళ్ళినది. ఆమె యెవ్వరు?

సు:—నీవు మీ బావగారికిఁ గనంబడితివా?

కీచ:—కనబడ లేదు. ఆయమ యెన్నిదినము లైనది యిచ్చటకు వచ్చి ?

సు:—ఎవ్వరో పరిచారిక ! ఇంటివద్ద నందఱు బాగుగ నుండిరా మనవాండ్రు ?

కీచ:—బాగుగనే యున్నారు. ఆ కాంత యెవ్వరు ?

సు:—ఆమె యెవరో సత్కులీన. తమ్ములందఱు బాగుం డిరా? అమ్మతిరుగుచున్నదా? విశ్రవసుఁ డాడుకొనుచున్నాఁడా?

కీచ:—అక్కా !

ఆ మనోహర దివ్యరూపాతిశయము
మానవాంగనలందు సామాన్య మగునె ?
యెచట దొరకించుకొంటివో యీవు సేవ
కప్సరఃకంఠయోగ్యమౌ నాభరణము ?

సు:—నీ కేమైన పిచ్చియా ? మీబావగారు నీకుఁ గబు రంపించ నెంచుచున్నారు ! నీవే వచ్చితివి.

కీచ:—ఆయమ యెవ్వరో చెప్పవు ?

సు:—ఉత్తర నిన్నుఁ జూడవలె ననుచున్నది. దానిని దీసి కొని వచ్చెదను. నీవు నా గృహమువద్ద నుండుము. (నిష్క్ర)

కీచ:—ఎంత పలుకరించిన మాటాడ లేదేమి ? ఆచూపు లలోఁ బ్రాసమున్నది. కాని యది క్రొత్తడితన మేమొ ! ఆ వదనాంచలము లేమి, యా శరీరరేఖ లేమి ? యెంత సౌందర్య నిధానములు !

ద్రౌ:—(ప్రవేశించి) సుదేష్ణాదేవి యిచ్చట లేదే ! ఈ పూలదండ నామె కియ్యవలెనన్న నామె యెచటి కరిగినదో ?

కీచ:—(చూచి) అదిగో! మఱల నిటులనే వచ్చుచున్నది. (సమీపించి) ఆ పూమాల నీవు గూర్చిన దేనా? అవును! నీవ కూర్చి యుందువు! లేకున్న నంతయంద మెక్కడిది దానికి? అది యెవరికొఱకు గుచ్చితివి?

ద్రౌ:—(స్వ) పొరబాటున మఱల నితని గలసికొంటిని. (పోఁబోవును)

కీచ:—(అడ్డువచ్చి) చెలి! ఇదియేమి? నీకోమలశరీర ముపవాసకృశీభూతము చేయుచున్నావు! ఈమేను మాత్రము తపోయోగ్య మైనది కాదు. కంది, చూడు మెట్లు బారినది.

ద్రౌ:—(తొలఁగి పోఁ బోవును.)

పరిచారిక:—(ప్రవేశించి) స్వామీ, కీచకమహారాజ! దేవి యుత్తరాసహిత యై తమ్మెదురు చూచుచున్నది.

కీచ:—(స్వ) ఈమె విషయము మాయక్కగారివలనఁగాని బోధపడునటుల లేదు. (ప్ర) ఆమె యెక్కడ నున్నది?

పరి:—వసంతపాలికోద్యానమున!

కీచ:—(నిష్క్రమించును).

ద్రౌ:—ఇతఁడు ముం దచ్చుటికిఁ బోవును గాబోలు. నే నేల వీనివెంటఁ బోవలయును? తరువాత నీసంగతి సుదేష్ణతో విన్నవించెదను.

కుడికన్నదరుచున్నది. ఇది బాగుగాఁ బట్టిన మునుకే కావలయును. ఇత డెవ డై యుండు?

పరి:—ఏమమ్మా సైరంధ్రి! ఏమో యాలోచించుచున్నావు?

ద్రౌ:—ఏమియు లేదు. సుదేష్ణాదేవి యెచ్చటకు వెళ్ళినది?

పరి:—మహారాజా! కీచకస్వామి వచ్చెనని యాయుష్మంతురాలుత్తరను దీసికొని నచ్చటకు నర్తనమందిరమునకు వెళ్ళినది.

ద్రౌ:—ఆమె వెళ్ళుట యేల? పరిచారికలు లేరా?

పరి:—కీచకస్వామియెడ నామెకుఁగల సౌదర్యమువలన!

ద్రౌ:—ఎవ రీ కీచకుఁడు. మున్నెన్నఁడు విన లేదు.

పరి:—కొంచెము గౌరవముగా మాట్లాడుము. ఆయన నామము నిరుపపదముగా నుచ్చరింప రానిది.

ద్రౌ:—క్షమింపుము. ఆయన యెవ్వరు?

పరి:—సుదేష్ణాదేవియు, నాయనయుఁ బినతల్లి పెదతల్లి బిడ్డలు.

ద్రౌ:—ఈయన యిప్పు డెచటనుండి వచ్చినారు?

పరి:—ఆయన నివాసము విరాటనగరముననే కాని యీ రాజమందిర మీపట్టణమున కావైపుననుండును. ఎందుకు నీ వాయనను గూర్చి ప్రశ్నించెదవు?

ద్రౌ:—పురుషులకుఁ బ్రవేశింపరాని యీయంతఃపురము నీతఁ డెట్లు ప్రవేశించినాఁడు? భూమింజయాది రాజకుమారులే ప్రవేశింపరాదే?

పరి:—ఆయనకు సుదేష్ణాదేవియెడఁగల చనవట్టిది. అదియుఁ గాక యీయన భుజాబలమే మత్స్యధాత్రీతలమునకు రక్ష.

ద్రౌ:—(మౌనము)

పరి:—ఆతఁడు నూటుగురు తమ్ములకన్న. సకలపరివారముతోడ నతఁడు కొలువున నిలిచినచో విరాటుఁడు కాదు రాజు; ఆయనయే.

ద్రౌ:—దుర్యోధనునకు నితనికి మంచిపోలిక యున్నది.

పరి:—ఆయన మానవతీపంచ బాగుచేయును.

ద్రౌ:—నేను దేవిగారిని గలసికొనవలెను. (నిష్క్ర-)

పరి:—సైరంధ్రి మొదలు తానేమో నన్నతని గూర్చి యడిగినది. నేను గొంచెము సూచించిన విముఖవలె నటించినది. కాషాయవస్త్రములు కల్మషము దాచఁగలవు.

ఉత్తర—(ప్రవేశించి) ఓసీ! వల్లకీ! మామకు జాతీ కుసుమములు కోసికొని రమ్మా, పూలమాల గ్రుచ్చవలె.

పరి:—అమ్మా! తమకై వారు దయచేసిరే! తమకుఁ గనఁబడలేదా?

ఉ:—ఆయనను బుష్పమాలవినా నేను దర్శించను.

పరి:—సైరంధ్రి యొద్ద నొకఁ డున్నది.

ఉ:—పోయి తీసికొనిరమ్మా!

పరి:—(నిష్క్రమించును.)

ఉ.—(స్వ) ప్రస్తావనలో బృహన్నలోపాధ్యాయులు సైరంధ్రిని దాము మున్నెఱుఁగుదుమనియు, హస్తినలోఁ దాము శ్రీ యుధిష్ఠిరచక్రవర్తి యాస్థానమున నాట్యాచార్యులుగా నున్నప్పు డీ సైరంధ్రి యచటనే యుండెడి దనియుఁ జెప్పి యామెను గూర్చి మిగుల గౌరవముగఁ బ్రసంగ మొనర్చినారు. ఆయమ గ్రుచ్చిన పూమాల మామామకొసంగిన బాగుగనుండ దేమో! (ప్ర) వల్లకీ! వలదు. నీవు పోయి పూచిన యా మందారవద్ద నున్నజాతులు తీసికొని రమ్మా!

పరి:—(జాతులు తెచ్చి యిచ్చును.)

ఉ:—ఆహా! ఈ జాతీకుసుమవాసన లెంత మనోహరముగ నున్నవి.

ప్రవేశము. సుదేష్ణ—కీచకుఁడు

ఉ:—మామా! ఈపూవులు నీకై తెచ్చితిని.

కీచ:—అమ్మా! సౌభాగ్యవతివి కమ్ము.

సు:—తల్లి! మామయ్యకు నమస్కరింపుము!

ఉ:—(అట్లు చేయును.)

కీచ:—(లేవదీసి) అమ్మాయికి నాట్య మెంతవఱకు వచ్చినది? మొన్న నెపుడో చూచినా నీయమ గురువును. మనోహరముగ నున్న దామూర్తి. సాహిత్యతేజ మాతని మొగమున గంభీరముగ నున్నది.

అక్కా! అమ్మాయికిఁ బెండ్లి యెప్పుడు!

సు:—కళ్యాణపు గడియలు రావలయును.

కీచ:—ఉత్తర సిగ్గుపడుచున్నది. ఎప్పుడు నేర్చితివమ్మాయిది. ఆగురువు నేర్పినా యేమి?

ఉ:—(స్వ) మామ యిక్కడిలి రమ్యముగ మాటలాడుచున్నాఁడు. ఇతనిని గూర్చి కొన్ని వదంతులు చెడ్డగా నున్న వేలనో!

కీచ:—అమ్మా! నీవు బాగుగాఁ జదువుకొనుము. ఇది తీసికొమ్మ. (అని మెడలోని హార మిచ్చును.)

ఉ:—(గ్రహించి) పాఠశాలలోఁ బుస్తకములు వదలి వచ్చితిని. సెలవు తీసికొందును.

సు:—వల్లకీ! నీవు తల్లి వెంటఁ బొమ్ము!

(వల్ల—ఉత్తర—నిష్క్ర—)

సు:—నాయనా! నీవు నాట్యశాస్త్రమున మహాప్రజ్ఞ కలవాఁడవందురుగా! అమ్మాయి నేమియుఁ బరీక్షచేయలేదేమి?

కీచ:—సోదరీ !

ప్రథమ దర్శనమై యింతపట్టున రెండు
గడియ లేనియుఁ గాలేదు కలఁగిపోవు
చున్నయది నాహృదంతరం బూఁటడిలక
అంత సౌందర్యవతి యాలతాంగి యెవరు?

అప్సర స్త్రీల సమాజంబు లావెలఁది
కాలి గోటికైనియు సరిగారు సుమ్ము
ప్రకృతిలో నున్న సౌభాగ్యభాగ్య మెల్ల
నలవరించుకొన్నది యాలతాంగి యెవరు?

ఏడు దీవుల రాజ్యంబు లేలుబడికి
చిహ్నమైన కిరీటంబు శిరమునందుఁ
దాల్చుటకు యోగ్యమైన దా తలిరుబోడి
యంత తేజస్సు కల దా లతాంగి యెవరు?

సు:—పరస్త్రీప్రశంస పాపహేతువు కాని యింకొక విషయము మాటలాడుము. అభాగ్యశాలిని యెవరో పాపము, మన యంతఃపురమునం దలదాచుకొన వచ్చినది.

కీచ:—అక్కా ! క్షమింపుము ! ఏమి చేయుదు నమ్మా !

ఈ ప్రకోపోద్రేకముల గిఁగురెత్తుచున్న
కుసుమమార్గణధనుర్జ్యా తాడనముల
వేగమునఁ జేసి సుడివడి వీచుచున్న
గాలి సోకిన యట్టి యుష్ణశ్వసనంబు.

సు:—ఒకవేళ చిత్తవికార మేర్పడినను, దానిని స్వాధీన పఱచుకొనవలయును. మఱియు నాప్రశంస చేయకుము.

కీచ:—అక్కా !

సు:—రాజాంతఃపురమునందు యిట్టి యిక్కట్టు లున్నవనియే యీయిడ తొలుత నాసన్నిధిఁ బ్రవేశించుచున్నప్పుడు, తన్ను గౌరవముగా [illegible] నన్నది. ఈ

యెనిమిది నెలలనుండి చూచుచుంటిని. ఆమె తులసిమొగ్గ వంటిది. ఆమె సైరంధ్రీవ్రత మనుష్ఠించుచున్నది.

కీచ:—అక్కా! నాప్రాణములమీఁది యాస వదలుకొ మ్మనెదవా ?

సు:—అబ్బా ! ఇదియేమి ? ఆమె మొగముఁ జూచినఁ బూజింపవలె నను భావము గలుగును గాని యిట్టి దురూహాలు నీ కెటుల పుట్టినవి ?

కీచ:—నా కామె పాదాభివందనముగూడఁ జేయవలె నని యున్నది.

సు:—ఆమెకు విరాటనృపతి యంతఃపురము తలదాచు కొననైనది. ఈయంతిపురము నీ యీ దుష్టభావమున కామెను లోఁబఱచదు.

కీచ:—కాక నాప్రాణములు త్రుంచుకొనిపోవునా మఱి.

సు:—నాయనా! ఈ యధర్మమునకు నన్ను లొంగఁదీయ కుము. మహాపౌరుషశాలివైన నీబుద్ధి పరకాంతలపై నేల ప్రస రింపవలె ?

కీచ:—అక్కా! ఈ మనస్సెంతవఱకు నన్ను బాధించు చున్నది ! ఆమనోహారిణి పేరైన వినఁజాలనేని నా యీజన్మ మెందులకు ?

సు:—అది నాకుఁ దెలియదు. ఆమె సైరంధ్రీవ్రత మను ష్ఠించుచున్నది. కాన నామె నిందందఱును సైరంధ్రియనియే వ్యవహరింతురు. నీ వింత పిచ్చిలోనున్నావు గాన నీ కొక మాట చెప్పెదను. ఆమెకుఁ బతులుగలరట. వారు గంధర్వులు. ఐదుగురు. మహాబలశాలులు. వాయుసమానవిక్రములు.

నా రామెమీఁద నీగ్రవాలనీయరు. నిరంతర మామెను రక్షించుచుందురు. ఆమె వెంటనే యదృశ్యులై తిరుగుచుందురఁట యెల్లప్పుడును.

కీచ:—న న్నెందులకు భయపెట్టెదవు?

కనరాక రిపుల నొంచెదు
ననంగుఁ డొకరుం డజేయుఁ డంతియు నాక
న్గొనల విరియించు రక్తిమఁ
గనుంగొనిన దాఁక బ్రదుకు గలదె రిపులకున్.

ఆ ప్రశంస కేమి కాని—(అర్ధోక్తిలో)

సు:—నీయందు నాకుఁ గల యభిమానమునకు మంచి ఫలము గలిగించు చుంటివి. ఇంక నే నిందుండుట గూడ మంచిది కాదు. నా యిం దున్నంతసేపు నీ వడుగక మానవు. నేనెంత కోపగించుకొన్న నేమి! కాని చెప్పుచున్నాను వినుము! నీ కిది తగదు. నాయంతఃపురమున నే యిట్లు తలఁచినవాఁడవు నీ వింకెందు దురూహాలకుఁ జోటివ్వవు? ఇట్లు మాటలాడుట నీవు గాన నింతవఱ కోర్చుటయైనది. ఈయూహా లింక మానెద వనియే యనుకొందును. (నిష్క్రమించును).

కీచ:—నిజముగా మాయక్క-గారికిఁ గోపము వచ్చినది. అవును! ఆమెతో నజ్ఞానముః కతన నెట్టి ప్రసంగము జేసితిని?

ఆసౌందర్యము నన్ను వెన్నాడుచున్నది. అహా! సాక్షాత్కారము. ఏమా సౌందర్యము.

చరమసంధ్యామనోజ్ఞప్రశాంతవేళ
మలయపర్వతనిర్గతానిలకుమార
వీచికాసంచలితమయి చెన్ను విరియు
నమృతనిష్యందిమాధుర్యంబు ననుకరించు

అతిశయితబాలకేతకి యై ప్రభాత
చంద్రికానీతనవనీతసౌకుమార్య
మై శరత్కాలసితజలదాభ మగుచు
నా హృదంతరమూలధనంబు దులిచె.

ద్రౌ:-(ప్రవేశించి) సుదేష్ణాదేవి యీవఱకు నొంటరిగా నుండునా? అంతకంతకుఁ బ్రొద్దు గ్రుంకుచున్నది. ప్రొద్దు గ్రుంకక ముందే సుదేష్ణాదేవితోఁ జెప్పవలయును. (పరిక్రమించి) అహో నేడు నా దురదృష్టమే మెు! ఇతని నొంటరిగాఁ గలసికొంటిని. ఇందు సుదేష్ణాదేవి యున్న దని చెప్పినదే వల్లకి! దానిప్రవర్తన బాగుగనుండ లేదు. తొలఁగి పోయెదను గాక!

కీచ:-ప్రేయసీ! నన్నేల త్రిప్పలు వెట్టెదవు?

ఒకమాట పలికి నంతన
సకియా! ముత్తెముల వరుస జారిపడునటే?
ప్రకుపితనేత్రద్వితయ
క్రకచంబుల నన్నుఁ గోయగా నేమిటికే?

పలుకంగరాదె యో ప్రాభాతవేళామృతస్యందినీరజాతసమవదన!
ననుఁ జూడరాదె యో నవ్యశారదకాలసితనవాంభోదకల్పితదృగంత!
చిఱునవ్వరాదె యో శ్రీకరచ్ఛవిదీప్తతరుణరత్నోదీర్ణదంతపంక్తి!
సుంత నిల్వఁగరాదె శోభాగమనరమ్యమధురమరాళాభమందయాన

యెంత నిర్దయురాలవే యిగురుబోడి?
తావకీన సర్వాంగసౌందర్యమందుఁ
బ్రసవమార్దవ ముండియుఁ బైకినింత
కఠినతామార్గ మేలనే కంబుకంఠి!

దేవీ! కన్నెత్తి చూడుము! నీదృగంతభాగీరథీవాహినిలోఁ బవిత్రుడనై పోయెదను స్నానములాడి.

ద్రౌ:-అన్నా! ఏమిది! ఈవికృతాకార మేమి? నేనేమి? నన్నుఁ జూచిన నీకు మదనవికారమా? నీకుఁ బరియాచికము

లాడ నిచ్ఛగలిగిన నావంటి పిచ్చివాండ్రతోనా యాడవలె! దేవి సుదేష్ణ కోపగించును. నాకుఁ బని యున్నది. త్రోవ యిమ్ము పోయెదను!

కీచ:—ఓహో! శరత్కాలచంద్రరేఖ! ఎంత మాటాడితివి! నీ కృపాపాంగములకై వేఁచిన యీదీనునకు నిన్నేల కసటు మాటలాడి విముఖును జేసికొనుచు?

మాధుర్యమా! నన్నేల నీలో నొకభాగమునఁ జేరనీయక విషమ్మున దించెదు? సామాన్యముగఁ బురుషు లిట్లే ప్రథమమునఁ ప్రేమావేశముఁజూపి యనంతరము పరిత్యజింతు రనుకొందువో! మనోహారిణీ! ఇదె యొట్టు పెట్టుకొనెదను.

రమ్యజలదమాలానీలసౌమ్యగగన
భాగరమణీయమైన యీ ప్రావృషమునఁ
దీరుగాఁ బూఁచినట్టి మందార మిదిగో
యీ శిరోభాగమున కరం బిదిగొ యుంచి!

ద్రౌ:—నమస్కరించెదను. నన్నుఁ బోనిండు!

కీచ:—చెలీ! నాపై నీ కింతవఱ కేల ననుగ్రహము రాలేదు? నా పూర్వజన్మకృతపాపఫల మెంతగా బాధించుచున్నది. ప్రియా! దయఁజూడుము, దయఁజూడుము.

(చేయి గ్రహించఁబోవును)

ద్రౌ:—ఓయీ! ఎంతటి తెలివిమాలినవాఁడవు. దాసీసంగమము లాయుఃక్షైణ్యములు. అందులో నికృష్టదాసి నైన నన్నా నీవు వరించునది?

కీచ:—మదవతీ! ఆయుఃక్షైణ్యమా! కానిమ్ము! నీ సంయోగములేని యాయువుమాత్ర మేమిటికి? స్వర్గభోగము లనుభవించనా? ఆనందధామము లెక్కనా?

నీదు గాఢపరిష్వంగ నియతిఁ గలుగు
నిముస మేనియు బ్రతికితి నేని జాలు
నీ కెడము గల్గి కల్పముల్ నిండువఱకు
బ్రతికితిన యన్న! భస్మహావ్యంబ, యేల?

నీ యురోజాగ్రమునయందు నిదురలోన
మృత్యుదేవతనైన రానిమ్ము నాకు
భయము లేదే మృగాక్షి! యీభవము వలనఁ
గలుగు లాభ మాపూర్వమే కలిగియుంట.

నీ పరీరంభమునన నిందీవరాక్షి
తఱుగునే యన్న యాయుఃవు, తఱిగెనేని
మిగిలినదె యనుభూతమా మెలఁత! కాక
యిపుడె గతియింతు కాదటవే లతాంగి!

(సమీపించును)

ద్రౌ:—(తొలఁగి) పరస్త్రీలపై నేల ప్రసరించుచున్నవి నీ దృక్కులు? నీవేమొ బాహుబలతృణీకృతాఖిలమత్స్యదేశశాత్రవుఁడవటే! ఇది నీకు యోగ్యముకాదు. పరస్త్రీసంగమంబునఁ గలుగు దోషమును నీవంటి దోషజ్ఞునకు నాచెప్పఁ బనిలేదు.

కీచ:—ప్రేయసీ! కనఁబడుచున్న దివ్యజ్యోతిస్సును జల్లార్పకుము. (చేయి గ్రహింపఁ బోవును)

ద్రౌ:—(తొలఁగి)

నావెంటన్ నిరతంబుఁ గాచికొని యున్నారేవు రస్మత్పతుల్
ద్యావాభ్యంతరగాము లెందయిన గంధర్వుల్ స్వకీయోగ్రబా
హావిద్యస్తసమస్తశాత్రవసమూహాసంతకీర్తిస్ఫురత్
శ్రీవిద్యోతితమూర్తు లాకెలన నీ చేటింతయున్ దప్పదే!

కీచ:—ఇదియా యింతవఱకు నీయనుమానము? నీకేమియు భయములేదు. నాబలము నాచేతనే యేల పొగడించెదవు? రాజనములు సుష్ఠుగాఁ బండు నీమత్స్యదేశము లే దానికిసాక్ష్యులు.

ప్రసవమార్గణబాణసంపాతభీతి
నాశరీరావయవముల వాసి చూడు
ముడుచుకొని యెంత బాణము పడునో యేమొ
యంచుఁ గుంచుకొన్నవో యోసి చంచలాక్షి!

ఆలస్యముచేసి నన్నేలదహించెదు? నీయాలస్యంబుకొలఁది నాప్రాణములు నిల్చు నను ధైర్యముగూడ నాకుఁ జెడుచున్నది.

ద్రౌ:—ఓయీ! మహాగ్నిఁజూచి ఫలమని భ్రమించుచుంటివి.

కీచ:—చెలీ! దయ చూడుము! నీశరీరస్పర్శచేతనే పులకితబ్రహ్మానందము పొందు నా కేల దూరదూరము పోయెదవు?

(సమీపించును)

ద్రౌ:—సుదేష్ణా! అయ్యో! నాజన్మ కిది మూడవ పరాభవము. సుదేష్ణా!

కీచ.—అయ్యో! భూతలస్పర్శమాత్రభిన్న మైన స్వర్గమేల నిరాకరించెదవు?

ద్రౌ:—అయ్యా! నీ యీ ప్రవర్తన మీయక్కగారి యంతఃపురగౌరవమునకు భంగకర మైనది.

కీచ:—(నిర్వేదమునొంది) మంచి సంగతి జ్ఞాపకము జేసితివి. కాని నాహృదంతరము దహించుచునే యుంటివి.

ఏ ప్రశీతలవాఃకణశ్రీప్రకాశ
మైన నిముసంబు నందు నా యంగ మంటి
ప్రసవనిర్గళమకరందమసృణశిశిర
మైన నీ మేను స్వర్గసౌఖ్యం బొసఁగునో!

(నిష్క్రమించును)

సు:—(ప్రవేశించి) అమ్మా! సైరంధ్రి. ఇదేమి? శోకాధిదేవతవోలె నున్నది.

ద్రౌ:—దేవీ! చూచితివా, యీ దీనురాలి యవమానము!

సు:—ఏమమ్మా?

ద్రౌ:—నీ తోఁబుట్టు వట. అతనిపేరు నాకుఁ దెలియదు. మీ రెవ్వరు లేకుండ నన్నుఁ జెఱఁబట్ట వచ్చి, దేవి! యేమని చెప్పుదును! నాజన్మ యేమోకాని సురక్షితము లైన ప్రదేశములలోనే నాకుఁ బరాభవములు తటస్థించు చున్నవి. చెప్పితిని గదా తొలుత నీతో, నొకానొక కారణమువలన నాపతుల యెదుటనే నిండుసభలో మున్ను పరాభవింపబడితి నని. మఱల నిదిగో! భూమింజయాదిరాజకుమారులు గూడ రారాని యీ యంతఃపురమున నా స్థితి యె ట్లైనది?

సు:—అయ్యో! ఎంతపని జరిగినది. తల్లీ! ఇది యెవ్వరితో ననకుము. నేను వానిని జీవాట్లు పెట్టి పంపించెదను. ఇంక నీవున్నంతవఱకు తఁడిచటికి రాకుండఁ జేసెదను. నాకెంతటి యప్రతిష్ఠ వచ్చు పని చేసినాఁడు. నాచేత నైనంతవఱకు వాని బారి నీవు పడకుండఁ జేసెదను. దురపిల్లకుము.

ద్రౌ:—కానిమ్ము! నీయండఁ జేరితిని గదా! దానివలన గలుగు ప్రతిష్ఠాప్రతిష్ఠలు నీవియే!

సు:—అమ్మా! మన్నింపుము. నే నతని కన్నుమఱఁగి పోవుటకే యిచటినుండి వెళ్ళితిని. నే నున్నచో నట్టిది తటస్థించెడిది కాదు! నీవిచ్చటి కెట్లు వచ్చితివి?

ద్రౌ:—ఆతఁడు మొదట నన్నుఁ గలసికొని యేదియో ప్రసంగించవచ్చినాఁడు. నేను మాటాడక యతని దప్పించుకొని నీతోఁ జెప్పవలె నని యిచ్చటికి వచ్చితిని. మీరు లేరు. ఆతఁ డిందుండెను.

సు:—చెలియలా! ఇక్కట్టులలో నున్నవారికే క్రొత్త యిక్కట్టులు. నాతో వాఁడు నీప్రసంగమే తెచ్చినాఁడు. నే నతని యెదుట నున్నంతవఱకు కల్లే మాటలాడు ననియు, నతని వదలి పోయిన బాగుగనుండు ననియు, నే నిచటినుండి వెడలిపోతిని. నీతో నీవిషయము చెప్పి యతఁ డిందున్నంతసేపు నీవు వాని కనులకుఁ గన్పింపకుండ నుండుమని చెప్పుటకు వచ్చితిని. నీవు నాకుఁ గనరాలేదు. దురదృష్టమువలన నీ విచ్చటికే వచ్చితివి కావలె. తల్లీ! నీకడుపు పుచ్చుకొని బతిమాలెదను. సుదేష్ణ యంతఃపురమున నిట్లు జరిగెనని చెప్పకు మమ్మా యెచ్చటను! నేను నీకింక యెద్దడి లేకుండఁ జేసెదను. అట్లు చేయనని నాచేతిలో చేయి వేయుము.

ద్రౌ:—అన్నవస్త్రము లిచ్చి పోషించితి విన్నాళ్ళు. నేఁ డేదియో నాదురదృష్టమున నిట్లు ఘటిల్లినది. నీవేమి చేసెదవు? తల్లీ! నిన్ను నే నెఱుఁగనా! నీపై నేదేని యని నే నేమని బ్రదుకగలను.

సు:—నీ వింక పద—వల్లకీ! సింహాబలుఁ డెందున్నాఁడు?

(తెరపడును)

ద్వితీయాంకము

పరివేశము:— కీచకుఁడు. ఉద్యానములో

కీచ:—

ఈవిరహవహ్ని నన్ను దహించు నిదియుఁ
గాల్చి బూడిద చేయదు కాయ మింత
యా లతాంగి దయావ్యాపృతాక్షియుగము
ప్రాణములతోడ లేదేమొ ప్రాప్తి నాకు?

ఆ మనోహారిణి కపోలస్పర్శ గావించియో, యాజగన్మోహిని యధరామృతరసాస్వాదన మొనరించియో, గాఢ మగు నా లతాతన్వీపరిష్వంగ మనుభవించియో, చివర కాముద్దరాలి కరాంభోరుహము నంటియో వచ్చిన, నామనస్సున కింతవేడిమి యుండెడిది కాదు.

ఏ ప్రశీతలవాఃకణశ్రీప్రకాశ
మైన నిముసంబునందు నా యంగమంటి
ప్రసవనిర్గతమకరందమసృణశిశిర
మైన నీమేను స్వర్గసౌఖ్యం బొసఁగునో?

యని చివరకని వచ్చితిని. ఆమె రసికురాలయిన నా మాటలలోని రసజ్ఞత్వము దెలిసికొనదా? అప్పుడు నా భావోన్మాద మా జవరాలికి బోధపడదా ?

ఊరక నాకుఁ బిచ్చియాలోచన లేకాని, యామె యప్పటి స్థితిఁ జూచిన నామనోరథము కొనసాగునట్లు లేదు. నే నామెను స్పృశింపఁ బోయినప్పు డాపాలంతుక స్త్రీసహజమైన సిగ్గుచేతఁ గంపించినట్లు లేదు. నిజముగా తన పాతివ్రత్యము పాడైపోవునేమో యని భయపడినట్లున్నది కాని—

నా యప్పటిమాట లామె కసలు వినంబడెనో లేదో! అక్కటా! నా దౌర్భాగ్య మేమని చెప్పుదును !

నన్నీ లతాప్రతాన మెంత వేధించుచున్నది? చల్లనగదా యని యిచ్చోటు జేరితిని.

ఇది వసంతమా? కోకిలైన గూయుచున్నదా? అకాలమున నీ కెందు కింత యలజడి!

అభినవజలధరసుందర
మిభరాజకిశోరహస్తవృత్తమో యను నీ
నభ మింత నీ సుమాస్త్ర
ప్రభావమున కెట్లు సాయపడునో మదనా!

చాలు నేమందు నాయంగసంధులెల్ల
విఱుగఁ బొడిచితి నీసుహావేశ మింత
యొప్పునే యవేళల నేమి యొరిగి పోయె
ధర జలధిలోన నీకుఁ దొందరయె కాక,

నా సంక్షుభితమైన యీదేహము కొంచెము విశ్రమించినఁగాని తేరుకొనదు. (పండుకొనును)

వల్లకి:—(ప్రవేశించి) ప్రభూ! ప్రభూ! ఏమి యీయన మాటాడఁడు? పాపము! ఈయనను నే నెఱుంగుదును. కొంచెము కష్టమేనియు నోర్చుకొనలేఁడు.

అబ్బా! స్త్రీ లెంతకుఁ జాలరు! ఏమో యభినయము! ఈ సైరంధ్రిపిషయము నే నెఱుఁగనా! మహాపతివ్రతవలె నటించుచున్నది. ఏదీ, యీవిషయమున నా చెప్పినటులఁ జేయక పోనిమ్ము, ఈమె పసవేమైన దక్కనిత్తునేమో! ప్రభూ!

కీచ:—(లేచి) వల్లకీ! ఎందుకు?

వ:—స్వామీ! అదియేమి? ఇట్లు పడిపోతిరి?

కీచ:—ఏమున్నది, నా ప్రాణము లా మనోహారిణి గుంజుకొనుచున్నది,

వ:—చిత్తము.

కీచ:—వల్లకీ! నినొక్క టడిగెదను.

వ:—మహాప్రసాదము.

కీచ:—ఆమె పేరేమి?

వ:—సైరంధ్రి యని వాడుక. అసలు మాలిని.

కీచ:—మాయక్కగారి యంతఃపురమున నెన్నిదినములుగా నివసించు చున్నది.

వ.—సంవత్సరము కావచ్చుచున్నది.

కీచ:—ఆమె వృత్తాంత మింతకన్న నేమియుఁదెలియదా?

వ:—ఆమె కయిదుగురు పతు లున్నారఁట. వారు గంధర్వులు.

కీచ:—(ఊరకుండును.)

వ:—ఏ మాలోచించు చున్నారు?

కీచ:—నీకు నామెకు నేమియుఁ జెలిమి లేదా?

వ:—ఎక్కువ లేదు.

కీచ:—ఆమె లోచనములలో లౌల్య మున్నది. అయిదుగురు భర్తలకు భార్యయా! ఎంత కాముకి!

వ:—మీ రనునది నాకుఁ దెలియుటలేదు.

కీచ:—ఆమె కనులలోఁ జిత్ర మున్నది. ఆ కన్నులు నీ కెట్లు కనఁబడును.

వ:—నే నెప్పుడు నాలోచించ లేదు.

కీచ:—ఏమో కష్టము లనుభవించిన జీవి కన్నులవలె నుండవా?

వ:—ఆ! అట్లే యుండును.

కీచ:_అవి యంతియ కాదు. కామోద్రేకనును గూడ సూచించుచున్నవి. ఆయమను గుఱించి నీకేమైన ననుమానము లున్నవా?

వ:_ఆమె దేవరవారి కంత యలభ్య కాదు.

కీచ:_ఏమో చెప్పుము.

వ:_ఆమె రాతురులం దప్పుడప్పు డెచటికో పోవుచునే యుండును.

కీచ:_పతులు గంధర్వులంటివే! వారును నీమెయు నేర్పఱచుకొన్న సంకేతమున కేమో!

వ:_అయిన!

కీచ:_అప్పు డామె శీలమును మన మెట్లు శంకింపఁ గలుగుదుము.

వ:_కాని పతులతో మాత్రము నిశాకాలములయందు స్వైరసంచారము సేయుమని యున్నదా?

కీచ:_అదికాదు! ఆమె ప్రవర్తన యెట్టిదో తెలియవలెను.

వ:_నిజమైనమాట కిటువంటి స్త్రీకి గంధర్వు లెవరు భర్తలు కాఁ గలుగుదురు.

కీచ:_ఎందుచేత?

వ:_ఈ మాత్రము సౌందర్యమునకా?

కీచ:_ఈ మాత్రము సౌందర్యమునకా! వల్లకీ! స్త్రీల సౌందర్యము స్త్రీలకుఁ దెలియదు.

వ:_అయినను గంధర్వులు మనుష్యుల కెట్లు పతులు కాఁ గలుగుదురు?

కీచ:—ఆమె సౌందర్యమునకు గంధర్వులే కాదు. త్రిలోకాధిపతులుగూడ తల లొగ్గవలె.

వ:—మీ రెన్నియైనఁ జెప్పుడు. ఆమెను గుఱించి నా కనుమానముపోలేదు. వ్రతము లని, నియమము లని కాషాయంబులు కౌపీనంబులు ధరించుట కేమి గాని యందఱును మనుష్యులే.

కీచ:—మాయక్క సుదేష్ణ యెక్కడ నున్నది?

వల్ల:—ఆమెతో సైరంధ్రి యేమి చెప్పినదో, పట్టపుదేవి తమకై వెదకుచు వచ్చినది. నేను మిమ్ము వెదకి తీసికొని వచ్చెదను, మీ రంతఃపురమునకు పదు డని యామెను బంపించి వచ్చితిని.

కీచ:—ఏమి చెప్పియుండును?

వల్ల:—ఏమి చెప్పియుండును, ఇదియే.

కీచ:—మాయక్క యేమని యుండును?

వల్ల:—దేవిగారికిఁ గోపము వచ్చిన ట్లున్నది.

కీచ:—కోపమే!

వల్ల:—రండు పోదము. ఆమెను బ్రసన్నను జేసికొందురు గాని.

కీచ:—వల్లకీ! నే నిందుండి కదలఁజాలను.

వల్ల:—అయిన నేను బోయి యామెను మీయెడలఁ బ్రసన్నను జేసెదను.

కీచ:—ఎట్లు!

వల్ల:—ప్రభువులు నిస్పృహులై యీ పూవుటీరమ్మునఁ బడిపోయిరని, పిలచిన పలుకుట లే దని చెప్పెదను. అప్పు డామె కోపము పోవును.

కీచ:—సరే! నే నిండే పండుకొనెదను! పొమ్మా!

(వల్లకి నిష్క్రమించును)

కీచ:—(ఆలోచించుచు)

చారుమంగళసవ్యవర్ణాసమయవి
లాసమృదులసీలాబ్జమాలామధురిమ
పట్టువడె తదంచితకేశబంధ మందు
ఆ లలితకైశికము బంధమయ్యె నాకు!

ఆమె సైరంధ్రి యని కాని, యింకేమియుఁ దెలియదా? అంతటి యజ్ఞాతావస్థ యెందులకు? ఆమె భర్తలైదుగురా? ఈ కథ యేమో స్మృతికిఁ దెచ్చుచున్నది. ఆమె యెవరైననేమి? ఆ మనోహారిణికి నాయందు దయ లేదుగా!

గాఢపరిష్వంగకలితసౌఖ్యాంభోధితరంగలు మచ్చిరోధార్యము లగు
తత్కరస్పర్శ మొత్తమ్ములై గుమిరెడు పులకలు మేనఁ బ్రభాతము లగు
మద్భృగంతమ్ముల మసృణచంచలవిసీలాపాంగముల్ ప్రేమదీపిక లగు
నా మూర్తి కా చిరంటీమందహాసచంద్రికలు మున్నాఁడు దీర్ఘికలె యగును

ఆ విలాసిని పమ్యెగ యుండె నాకు
రేబవల్ నిద్ర లగు నామె మృదుమనోజ్ఞ
సుప్రసన్నాననప్రభాజ్యోత్స్నలంద
యీ హృదయతాప మడఁగున యేని నాకు.

నా ప్రాణములు జవ్వున లాగుచున్నవి. కొంచెము విశ్రమించెదను. (పండుకొనును.)

ప్రవేశము—సుదేష్ణ - వల్లకి

సుదేష్ణ:—వల్లకీ! లమ్ముఁ డెచ్చట?

వ:—అమ్మా! ఇటునిటు. ఇదిగో యీ లతావలయము నొద్ద నొడలు తెలియక పడియున్నారు.

సు:—(చూచి) నాయనా! సింహబలా!

వ:—అమ్మా! నేను బిలచితిని. పలుకలేదు.

సు:—అయ్యో! ఇదియేమి! దీనికి గారణము ?

వ:—ఎట్లు తెలియఁగలదు.

సు:—వైద్యుని బిలుచుకొని రమ్ము నీవుపోము.

కీచ:—(లేచి) ఏమమ్మా! అంతనిర్దయ! ఎవ రా వైద్యుడు? మీ రనుకొనుచున్న మాటలు నేను వినుచునే యున్నాను. ఓపికలేక మాటాడలేదు. నా యీవ్యాధికిఁ జికిత్స చేయించ నెంచెదవేని యీవెజ్జు నెవరో పిలుచుకొని వచ్చు టేల ?

సు:—ఇంక నదియే ధోరణియా? పరకాంతలపై నింత దురూహగల నీవు బాగుపడవు. సైరంధ్రి యెవ రనుకొంటివి ? మత్స్యదేశాధీశుని యంతఃపురపరిచారిక. ఆమెమీఁద నీఁగ వ్రాలినచో విరాటనృపతికిఁ దలచరాని తలవంపు. మత్స్యదేశములకు నీ వండ వనుమాట నిజమే. నీ యండ దేనికి మాకు ? ధర్మము నడుపుటకు; న్యాయము దీర్చుటకు. రాజులు గలరు. రాజాంతఃపురములు గలవు. ఇట్టి యపభ్రంశపుపను లెందును జరుగవు. నాగొంతులోఁ బ్రాణ ముండువఱకు నీ కా స్త్రీ లభింపదు. నీయంత బాహుబలశాలులు కాకపోవచ్చును గాని నాభర్తయుఁ బుత్రుఁడును నంత తేజోదరిద్రులుగారు. నీకు నిజముగా నా లతాంగిమీఁదనే యభిప్రాయముండెనా మొట్ట మొదట మత్స్యదేశమును భిన్నముచేసి మాయందఱ కుత్తుకలుఁ గోసి యనంతర మామెను హరించుకొని పొమ్ము. (నిష్క్రమి)

కీచ:—హా! హా! ఇవి యేటి మాటలు. అక్కా, నన్ను రక్షింపుమని కాళ్ళఁబడితిని గాని యధికారము జూపించితినా ? ఆమె కంతతొందర యెందులకు? ఈ మన్మథానల మోర్చుకొన లేక నే నుండగాఁ దన్నేమంటిని ?

విరాటనృపతి నా వలననే బ్రదుకుచున్నాఁడా? నేనే యతని రక్షించుచుంటి నని యంటినా?

ఈ మహాంభోధిఁ దరియించు టెట్లు? అబ్బా! శూలముల వంటి మాటలు! ఆమె నిందాఁక వదలిపెట్టినది యిది తనయంతః పురమని గదా! నిజముగా రాజ్యమంతయు నా భుజబలము మీఁదనే యాధారపడి యున్నను నేను వారికి నమ్రుడనయియే యుందును గాని రాజసపుపోకడలు పోను.

అక్కా! ఇంతమాత్రము తెలిసికొనలేక పోతివి. సింహబలుఁడు నేడో రేపో యీమన్మథానలమునఁబడి నశించి పోయి నప్పుడు శాత్రవులు మత్స్యదేశము నాల్గువైపులనుండి చుట్టుముట్టినప్పుడు, నామాట నీకు జ్ఞాపకము రాఁగలదు. అపు డనుకొందువు, 'అయ్యో! అంత వినయవంతుడైన తమ్ముని చేతులారఁ జంపుకొంటిమే'' యని. అప్పుడు మీ కెవ్వరు సాయపడుదురు? సైరంధ్రిపతులైన గంధర్వులు వచ్చి సాయపడుదురు గావలయు.

వ:—స్వామీ! నిరాశఁ జెందకుఁడు.

కీ చ:—మొట్టమొదట నీమాలిని వచ్చి కొలువునఁ బ్రవేశించినప్పుడు నీ వున్నావా?

వ:—చిత్తము.

కీ చ:—అప్పు డీమె యేమని చెప్పి ప్రవేశించినది? అప్పటి మాటలు జ్ఞాపకము చేసికొని యొక్కొక్కడే నెమ్మదిగ నన్నియుఁ జెప్పుము.

వ:—తనపేరు మాలిని యనియుఁ దాను గూడు బట్ట యిచ్చిన సేవఁ జేసెద ననియు, నీచవృత్తిఁ జేయ ననియు తా

నొక్క సంవత్సరముకన్న నిం దుండ ననియుఁ జెప్పినది.

కీచ:—ఒక్కసంవత్సరమేనా ! తరువాత!

వ:—తనవిరోధు లెవరో నిండుసభలోఁ దన్ను దలపట్టి కొని యీడ్చి రనియు, నీసంవత్సర మైనతరువాత తనకు మంచి రోజులు వచ్చుననియు—అప్పు డాపగ తీర్చుకొనునఁట.

కీచ:—ఇది నా కొక విధముగాఁ దోచుచున్నది.

వ:—ఏ విధముగా ?

కీచ:—వల్లకీ ! మాయక్కగా రన్నమాటలు నీ వన్నియు విన్నావుగద.

వ:—చిత్తము

కీచ:—మఱి యేమిగతి ?

వ:—ఈ కార్యభారము నామీఁద వేయుఁడు.

కీచ:—నీ వెట్లు చేయఁగలవు ?

వ:—దేవరవారి దయయున్న నది యెంతసేపు?

కీచ:—ఎట్లో చెప్పుము.

వ:—సైరంధ్రి యర్ధరాత్రములయం దప్పుడప్పు డెచ్చటికో వెళ్లుచుండునని మీతోఁ జెప్పితినే. ఇప్పుడు దేవిగారి వద్దకుఁ బోవుచుఁ ద్రోవలో నామె కనంబడఁగా నడిగితిని.

కీచ:—ఆమె యేమన్నది ?

వ:—ఏమన్నది ! మొగము వెలకిల వేసినది. మఱలఁ దెలివి తెచ్చుకొని 'అది నీ కెందుకు' అన్నది. ఇది యంతయు నేను బయటపెట్టనా యని బెదరింపగా 'చెప్పుకొనుము. నా భర్తలవద్దకుఁ బోయితి' నన్నది.

కీచ:—మఱి యట్లయిన నిం కేమందువు ?

వ:—స్వామీ! అది కాదు. నిజముగా నా మెభర్తలవద్దకే పోయెనేని యామె మొట్టమొదట నే నడిగినప్పుడు మొగము తేలవేయవలసిన యవసరమే లేదు. ఇది తరువాత గ్రుక్క త్రిప్పుకొని యనినమాట.

కీచ:—సరి, దాని కేమి! నీ విప్పు డీకార్య మెటుల సాధించగలవు.

వ:—ఆమెను మీయింటికిఁ బంపించెదను.

కీచ:—(ఆశ్చర్యముతో) అది యెట్లు సాధ్యము?

వ:—సుదేష్ణాదేవికి మదిర యన్న మిక్కిలి యిష్టము. తమ యింట దొరకునంత మంచిమదిర భూమండలంబున నెందును లేదుగద. కావున మీయింటనుండి మదిరఁదెచ్చెదనని నేన చెప్పెదను. తరువాత నే నేదో పనిమీద నున్నట్లు నటించి సైరంధ్రి నీపనిమీదఁ బంపించెదను.

కీచ:—ఆమె రాదేమో!

వ:—అయ్యో! ఇది సేవావృత్తి. దారిలోఁ ద్రాచుపాము కాపువేసికొని కూర్చున్నదని తెలిసినను వెళ్ళితీరవలెను?

కీచ:—వల్లకీ! అంత మోస మెందులకు?

వ:—దేవరవారి చిత్తము.

కీచ:—ఆహా! ఇదేమి?

ఒక యెడ నిది న్యాయము కా
దు కా దనియె యంతరాత్మ దూషించెడు త
ప్పక చేయుచున్న నసువులు
పెకలించెడినో మరుండు పీతవయుండై

వల్లకీ! నీ యీ మోసము సుదేష్ణాదేవికిఁ దెలిసినచో!

వ:–ఆమె మీ మీఁద నిప్పుడు కోపగించి పోయినదా? ఇదే యామె నీరాతిరియెల్ల వేధించును. ఆమెకు నిద్దుర పట్టదు. "అయ్యో! సింహబలు నక్లిందుకంటె" నని తహతహపడు చుండును. అప్పుడు కొంచెము మద్యము ద్రాగి నిదురించిన శాంతిగా నుండునని చెప్పి మత్తుపదార్థము గలిపి యామెకుఁ ద్రాగించెదను.

కీచ:–సైరంధ్రి నీమాటలమీఁద రాక సుదేష్ణాదేవి యాజ్ఞపుచ్చుకొని గాని రా ననునేమొ.

వ:–అమత్తులో దేవి ప్రతిదానికి ఊఁ, ఊఁ, యని యంగీకారమే.

కీచ:–తరువాత నిది యామెకుఁ దెలిసిన!

వ:–ఒక్కసారి సైరంధ్రి తమ యింటికి వచ్చిన తరువాత నావిషయముఁగూర్చి యామెతోఁ జెప్పునది యెవరు? సైరంధ్రి యేమంత పిచ్చిదా? రానున్న సిరికి మోకాలడ్డు పెట్టుటకు. అయింట రాజభోగముఁ జూచి యామె మఱల నీ యంతఃపురమునకు వచ్చినగద.

కీచ:–వల్లకీ! మఱి సైరంధ్రి యెప్పుడు వచ్చును?

వ:–ఈరాత్రి వచ్చునో రాదో! తెల్లవారు వఱకుఁ దమ గడప దగ్గర నామె యుండఁగలదు.

కీచ:–ఇది నిజమేనా!

వ:–సంశయము లేదు. సెలవు.

(నిష్క్రమించును) (తెర)

తృతీయాంకము

ప్రవేశము—సుదేష్ణ

సుదేష్ణ:—నే నన్నిమాటలనినను జవాబుకూడఁ జెప్ప లేదు. నాయం దెంతవినమ్రుఁడు. అట్టివాని నూరక పట్టుకొని యెన్నిమాటలు, ఎట్టెట్టిమాటలంటిని. ఇత డేమి ధూర్తముగాఁ బ్రవర్తించెనా?

అతని భుజాబలమున మత్స్యదేశములు శత్రుభీకరముగా నున్నవి. మత్స్యదేశములు ధర్మభూయిష్ఠము లన్నచో నది యతని భుజోపార్జితపౌరుషమువలన. అట్టి డన్న నామనోనాథునకు నెంత గౌరవము! అతని నంతగా నుపాలంభించుట తప్పే.

అయినను నంతమాత్ర మనవలసినదే. అతఁడు నామాట లెక్కసేయఁడా? చేయక? మాలినీవిషయమున దుష్టముగాఁ బ్రవర్తించవలె. అది యెన్నటికిని జరుగనేరదు. జరిగినచో నిక నాది యంతఃపురమేమిటి? ఇతఁ డేమిటి? ఉత్తరుఁ డైన నిట్టి పని జేసిన నిందార్హుఁడు. శిక్షార్హుఁడు.

ఎంతగా నిశ్చయించుకొనినను నతని నిట్లు పలికిన తరువాత నా మన స్సంత శాంతముగా లేదు.

వల్లకి ప్రవేశించును

సు:—వల్లకీ! మాసింహబలుఁ డేమైనాఁడు?

వ:—వారియింటికి వెళ్ళినారు.

సు:—నే నట్లనగా నే మన్నాఁడు?

వ:—పాపము, కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకొన్నారు.

సు:—అయ్యో!

వ:—మీ రప్పు డెటువంటిమాట లన్నారు. వారు చాల మంచివారు గనుకనే యూరకొన్నారని నాయుద్దేశ్యము.

సు:—ఊరకొనక యేమిచేయు నందువు?

వ:—దేవిగారిని వారేమి చేయఁగలుగుదురు ? వారికిఁ గోపము వచ్చెడిదే యింకొక రైనచో.

సు:—అవును. అతనికిఁ గోపము రాలేదు.

వ:—మీరు వచ్చినతరువాత "వల్లకీ! మాయక్కగారు చూచితివా నన్నెట్టి మాటలన్నదో! ఛీ! యింక నా బ్రతు కెందుకు! ఆమెచేత నిట్టిమాటలు పడి నే నీ యంతఃపురమున నుండుటకన్న సిగ్గుమాలినపని లే" దని వెళ్ళిపోయినారు.

సు:—ఇంక నిక్కడకు రాఁడా యేమి?

వ:—ఏమో !

సు:—అతఁ డిపాటి కెంతదూరము వెళ్ళి యుండును ?

వ:—రథ మెక్కి వెళ్ళిన యాయన యెంత దూరమైన వెళ్ళును.

సు:—వల్లకీ! నిజముగ సింహబల్లునకుఁ గోపము వచ్చినదా ?

వ:—కోపము నాకుఁ దెలియదుగాని దుఃఖము వచ్చినది.

సు:—అది సరియే కాని పాప మాశిత్రవతజోలి తన కెందుకు?

వ:—అమ్మా? ఎవ్వరి సంగతు లెట్టివో! అందఱకు నెట్లు తెలియును.

సు:—నాకీ నాడు తలనొప్పిగా నున్నది.

వ:—అది తలనొప్పి కాదు.

సు:—మఱి యేమి ?

వ:—కీచకమహారాజుగారి నన్యాయముగ నట్లంటిమే యని తమ మనస్సులో నున్న యాందోళన.

సు:—కావచ్చును.

వ:—కొంచెము విశ్రమింపుఁడు.

సు:—(పండుకొనును.)

వ:—అమ్మా! ఇప్పు డెట్లున్నది ?

సు:—వల్లకీ! సైరంధ్రిని బిలువుము.

(వల్లకి నిష్క్రమించును.)

సు:—సైరంధ్రి గొంతుక యెంత మంచిది! కంచుగీచిన ట్లుండును. సంగీతము విన్నచో నా తలనొప్పి తగ్గునేమో! సైరంధ్రి యెవ్వరో! ఆమె రాజాంతఃపురముల సేవఁజేయుటకుఁ దగనిది. ఆమె కేమైన పని జెప్పవలె నన్న నాకుఁ దల కొట్టు కొన్నట్లుండును.

వ:—(ప్రవేశించును.)

సు:—సైరంధ్రి యేది ?

వ:—వచ్చుచున్నది.

సు:—(స్వ) ఆమె పట్టమహిషి యగుటకు యోగ్య. నడచుచున్నప్పుడు కలహంసవలె నుండును. తొందరగా నడువనే లేదు.

సైరంధ్రి:—(ప్రవేశించి) దేవిగారు నన్నుఁ బిలువనంపిరి.

సు:—అమ్మా !

సై:—ఈసంబోధనమే నీయాభిజాత్యముఁ జెప్పుచున్నది.

సు:—నాకుఁ దలనొప్పిగా నున్నది.

సై:—ఏమైన శ్రమ గలిగిన దేమొ.

సు:—ఏమియు శ్రమ లేదు.

సై:—గాలి యంతబాగుగ లేదు. చలిగాలి వీఁచుచున్నది.

సు:—మబ్బులు బాగుగాఁ బట్టినట్లున్నవే.

సై:—కొంచెము సన్నని తుప్పర పడుచున్నది.

సు:—వల్లకీ! నీవు దుప్పటి తీసికొనిరమ్ము. (వల్లకి నిష్క్ర—.)

సై:—ఎందుచేత వచ్చినట్లు తలనొప్పి?

సు:—వల్లకి దుప్పటిఁ దెచ్చినదా?

వ:—(ప్రవేశించి) ఇదిగో! కప్పుకొనుఁడు.

(సుదేష్ణ కప్పుకొనును)

సై:—(స్వ) బంగరుజరీయంచుఁ గల నీసేలువ కప్పుకొన నీమె సూర్యకిరణములు వ్యాపించి తళతళలాడు తెల్లమొగిలుచేఁ బ్రకాశించు సంధ్యాసతివోలె నున్నది.

సు:—(వల్లకితో) నీవు వెళ్ళుము. (వల్లకి వెడలిపోవును.)

సై:—మొగము మీఁద కూడఁ గప్పుకొనుఁడు.

సు:—ఊపిరాడదు. నాతలనొప్పియుపశమించుట కేదైనఁ బాడి వినిపించుము.

సై:—వర్షర్తువును గూర్చి పాడుదునా?

సు:—పాడుము.

సైరంధ్రి:—

స్ఫారీభవత్కేశభారాయితోత్తాల కాదంబినీస్నిగ్ధ కాంతి యగుచు
మసృణకేశనిబద్ధకుసుమమాలాయుత సౌదామనీప్రభాజాల యగుచు
అతినిరంతరపతత్ ద్రుతవర్షబిందుసంస్ఫారంబున రసార్ద్రమూర్తి యగుచు
శ్రీబలాకావధూటీబద్ధమాలికోద్యన్ముక్తామౌక్తికహార యగుచు

పతి పరిష్వంగమున కయి బడలి యుండి
క్రొత్తగా వేసమును గూర్చుకొన్న వధువు
వలె వినూత్నభావములందుఁ దొలుకులాడు
వారిబిందుల కన్నీట వర్షఋతువు.

సు:—తలనొప్పి కొంచెము తగ్గినట్లుగా నున్నది. ఇంకొక గీతమును బాడుము.

కడిమి పూచినదో లేక చిగిర్చినదో యంచుఁ దొంగి చూచినది విద్యుల్లతాంగి
యెదురుగా నరుదెంచు భృంగమ్మునకు స్వాగతమ్ము పాడినది మందారసుమము
పతిసంగమార్గమ్ము పరువులెత్తినది శైలాగ్రనిస్రుత నిర్ఝరాబ్జనేత్ర
సిగ్గు చెందినది పచ్చికబయళ్ళను పేరి పులక లందినయట్టి పుడమిపడఁతి

నవజలదమాల సేయు గానంబులకును
నవమయూరాంగనలు సల్పు నాట్యములకు
భరతశాస్త్రదేశికమాళి పాఠశాల
వోలెఁ జూడ ముచ్చటయయ్యెఁబో వనంబు.

ప్రథమవర్షబిందువుల పైఁ బట్టువడిన
ప్రకృతి యేవిధమ్మున మఱల్చుకొన లేక
యీ బలాక లాకాశపు టెల్లలందు
నందు నాబద్ధనిశ్రేణులై మెలంగు.

శ్రావణము చేత నిట్లె యాషాఢమాస
బహుళపక్షమ్ము హరియింపఁబడియె నేమొ ?
యెంతదళ మయి క్రమ్మిన పీజలదము
లమృతనిష్యందములు హృదయాంచలములు

నవవయఃప్రౌఢ లైనట్టి నాతుకలు వ
సించు నీసౌధపుగవాక్షసీమలందు
నీలజలదశకలరమణీయములును
బహుమనోజ్ఞము లగుపధూపములు క్రమ్మె

ఏమీ! ఈమె నిద్రపోయినదా యేమి? నే నిం కిందుండి పోయెదను.

సు:—(అర్ధనిద్రలో) వల్లకీ! కీచకుని బిలుచుకొని రమ్ము.

సై:—(బెదరి, తనలో) ఇదియేమి? అతని పేరిప్పు డెందు లకు? (ప్ర) అతఁ డిప్పు డెందులకు?

సు:—(అర్ధనిద్రలో) అతని నే ననరానిమాట లంటిని. సైరంధ్రి మాటలు నమ్మితిని.

సై:—సైరంధ్రి యబద్ధము చెప్పిన దందురా?

సు!—(అ-ని-) ఆమె యట్టిది కాదు.

సై:—(స్వ) ఈమె బెదరుచున్నది. పాపము; ఈరాజ్యము వాని భుజబలముమీఁదనే యాధారపడియున్నదఁట. ఆ తఁ డు పోయిననేమి? సుదేష్ణా! నీకు వచ్చిన భయము లేదు. సంవత్సరము నీరాజ్యమునఁ దలదాచుకొన్న కృతజ్ఞత మీరాజ్యరక్షణార్థము పాండవసింహములచేత నేమి చేయించ లేదు? (ప్రకాశముగ) దేవి! నిదురపొమ్ము. ఇంకొక గీతము పాడెదను. అప్పుడే చీఁకట్లు గ్రమ్మినవి.

ఈ శిశిరవాయువులు సన్నయీల వేయు
నల్లనల్లన. తరుశాఖలందుఁ జేరి
ప్రణయినీనవ్యసంకేతపద్ధతులను
నెన్నిదినములుగా నేర్చుకొన్న వగునొ.

ఇంటిచూరుల నుండి స్రవించు నీటి
బొట్టు లొకరీతిగాఁ బడి భూమిమీద
సరి యగునెడము గలిగి నిస్వనము సేయుఁ
బుడమిపైఁ జిన్నగుంట లేర్పడెడు నట్లు.

అరవిరిసినట్టి కలువలయందుఁ జేరి
మురిసికొనుచున్నయవి నీటిబొట్లు వరుస
వాడుకొన నింటిమూలలయందుఁ జేరి
మెల్లముడుచుక కూర్చున్న పిల్లలట్లు.

ఈమెకు నిద్రపట్టినది. నేను బోయెదను. (నిష్క్ర-)

వ:—(ప్రవేశించి) సైరంధ్రిపోయి యెంతసేపైనది. మత్తుపదార్థముఁ గలిపి మద్యము సిద్ధము చేసితిని.

సు:—(అర్ధనిద్రలో) వల్లకీ! నీవు కీచకుని యింటికేఁబొమ్ము.

వ:—మద్యము దెచ్చుటకా?

సు:—(అర్ధనిద్రలో) మంచి మద్యముఁ దీసికొనిరా!

వ:—తీసికొని వచ్చితిని. పుచ్చుకొనుఁడు.

సు:—నాకుఁ గన్నులు లెరుపుకుపడుట లేదు. నీవు నన్ను నెమ్మదిగఁ గూర్చుండఁబెట్టి యిమ్ము.

వ:—(అట్లు చేయును)

వ:—ఎట్లున్నది? ఇది విరాతమ్ములు కీచకమహారాజుగారి కొఱకుఁ జేయఁబడినది.

సు:—(పండుకొనును)

వ:—ఇంకఁ గొంచెము తెప్పించనా?

సు:—ఊ—

వ:—సైరంధ్రి వెళ్ళి తీసికొని వచ్చెద ననుచున్నది.

సు:—ఊహూ.

వ:—ఆమెయే వెళ్ళెద నన్నది.

సు:—ఊ

వ:—సైరంధ్రి యిప్పు డేమిచేయఁగలదు? నేను ముందు వసారాలో నిలఁబడెదను. సైరంధ్రితో నెమ్మదిగా మాట్లాడ

వచ్చును. నేను రాకముందే యీమెకు నిద్రపట్టినది. సింహబలునితో సైరంధ్రిని నేనడుగనిదే యడిగితినని చెప్పితిని. కాని మిమ్మెప్పు డడిగెదను. వచ్చుచున్నది.

సై:—(ప్రవేశించి లోనికిఁ బోఁబోవును)

వ:—దేవిగారు నిద్రపోవుచున్నది. ఎవరిని లోనికి రానీయ వద్దన్నది.

సై:—సరే (తిరిగి పోఁబోవును)

వ:—మాటమ్మా! ఏమంత తొందర! ఇప్పు డెంత ప్రొద్దుపోయినది.

సై:—ఒకజాము ప్రొద్దుపోయి యుండవచ్చును.

వ:—ఇప్పుడు నీవు నడచి యొంటరిగా నెక్కడికైనఁ బోఁగల్గుదువా?

సై:—ఎందుకుఁ బోవలయును?

వ:—కాదు, వెళ్ళవలసివచ్చినచో వెళ్ళఁగలవా?

సై:—నీవన్నమాటలు నా కర్థమగుట లేదు.

వ:—అదికాదమ్మా! నీకు భయము లేదా యని.

సై:—నీకు భయము లేదా?

వ:—నాకు భయము గనుకనే నీవు వెళ్ళఁగలుగుదువా యని యడిగితిని.

సై:—నాకును భయమే.

వ:—అవసరమైన పనియున్నచో?

సై:—తప్పనిసరికిఁ బోదుముగాని భయమెట్లును భయమే.

వ:—నీకు భయములేదు. నీవు రాత్రులం దెచ్చటికైనఁ బోఁగల్గుదువు.

సై:—ఈచమత్కారము బాగుగనున్నది.

వ:—ఎందుకమ్మా కోపము? నీకు భయములేదని నాకుఁ దెలియును గాననే చెప్పితిని.

సై:—నీ కెట్లు తెలియును?

వ:—అప్పుడప్పుడు నీవు రాతురులందు నొంటరిగా మే మందఱము నిద్రపోగాఁ జూచి పోవుచుందువుగా!

సై:—అవును. పోవుచుందును.

వ:—అందుకనియే భయము లేదన్నాను.

సై:—ఊఁ. భయము లేదు.

వ:—ఇటువంటి రాత్రులయందుఁగూడ భయము లేదా?

సై:—ఏమో యది నీ కెందుకు?

వ:—మన కేమి మాటలులేవా? విరోధమా మనకు? అట్లు మాటలాడెద వేమమ్మా?

సై:—చెప్పఁదలఁచిన దేదో చెప్పుము. అనవసరప్రశంస యెందుకు?

వ:—ని న్నొకమాట యడిగెద ననుకొన్నాను. నీవు కోపపడినచో నెందుకు?

సై:—అవును, ఎందుకు?

వ:—నాకు నడుగవలయుననియే యున్నది.

సై:—అడిగిన నడుగుము. లేదా లేదు.

వ:—నీ వట్లు పోవుచున్నది యెక్కడకు?

సై:—నా భర్తలు గంధర్వు లైదుగు రుంటిరంటినే, బాహుబలతృణీకృతనిఖిలశాత్రవవీరులు! వారియొద్దకు.

వ:—అబద్ధము.

సై:—నోరుమూయుము.

వ:—ఓయమ్మ! మిగులుమాట లెందుకు? నీ విప్పుడు తక్షణము కీచకమహారాజుగారి యింటికిఁ బోయి సుదేష్ణాదేవికి మద్యముఁ దీసికొని రావలయును. ఆమెకు మిక్కిలి దలనొప్పిగా నున్నది. తన్ను నెవరును మాట లాడించరా దన్నది. ఆయనగారింటివద్ద మంచిమద్యము దొరకును. ఆయన ప్రత్యేకముగఁ దన యక్కగారి కని మదిర నిలువఁ జేసి యుంచును. అది త్రావిన గాని యామెకు శిరోభారము శమింపదు.

సై:—అతని యింటికి నేను బోను.

వ:—ఇది పనికత్తె యనవలసిన మాటయేనా?

సై:—ఇంత చీఁకటిలో నెట్లు?

వ:—ఏమో! ఎట్లో!

సై:—నిజముగా నన్ను దేవి యచ్చటకు వెళ్లుమన్నదా?

వ:—వెళ్లు మనలేదు. నేనే చెప్పితిని.

సై:—వెళ్ళుమన్నచో వెళ్ళెదను. ఆమెను గనుగొని మఱి పోయెదను.

వ:—ఆయమ నిద్దుర లేపవ ద్దన్నది.

సై:—నీమాట నేను నమ్మను.

వ:—నమ్మక పోయినచో నిక్కడ నూరకే కూర్చుండి సుదేష్ణాదేవిగారికందాలోఁ బడి తినుచుండుము. వారిపనులకు మాత్ర మక్కఱకు రాకుము. నా సొమ్మేమి పోయినది. ఆమె నీతోఁ జెప్పుమన్నది. నేను నీతోఁ జెప్పితిని. నీవు చేయుము. చేయక పొమ్ము. ఆమెచేత నీవు పనిచేయించు కొందువో

యామెకే నీవు పనులు చేసెదవో యది మీకుఁ దెలియవలెను. నా కేమి తెలియును? (నిష్క్రమించును.)

సై:—ఇది యేమో పన్నాగము పన్నినది. నే నీరాత్రి కీచకుని యింటికా? ఈయర్ధరాత్రముననా? సపిముగ్గినఁ బడినచో నేమియగుదును. హా యి! నా భర్తలు బ్రతికిపోయెదరు. స్త్రీచిత్తము పురుషుని భాగ్యమన్నారు. నాభర్త లిట్టిమహాపద లనుభవించుట నామూలముననే గదా!

నేఁ డింతకథ జరిగిన తరువాత నన్ను వానియింటికిఁ బంపునా సుదేష్ణ? ఆమె యట్టిది కాదే! వల్లకి యేమైన దుష్టపు మాటలు చెప్పి యొప్పించెనా? వల్లకి యీకోపముఁ జూచిన సుదేష్ణ చెప్పినట్లు యున్నది.

ఎఱిఁగి యెఱిఁగి పులియున్న పొదలోని కెట్లుపోదును? ఆహా! సేవావృత్తి యెంతచెడ్డది. నే నిప్పుడు పోకపోతినా నా భర్తల ధర్మమార్గసంచారిత్వమునకు నామూలమునఁ గళంకము రాఁగలదు. మాటనిలుకడకై సకలరాజ్యమును దృణముగాఁ బరిత్యజించిన యుధిష్ఠిరచక్రవర్తిధర్మపత్నినై నేనిట్టి యధర్మ మేమని చేయుదు? మరణ మైనను రానిమ్ము. యజమానురాలి యాజ్ఞ చేసితీరవలయును.

ఈ యర్ధరాత్రమున నచ్చట కెట్లు పోదును? పోదునుబో! దానిలో నాకేమి? నా యీ ప్రాణము పిడుగుపడినను బోదు. ఇంకెన్ని కడగండ్లు పడవలసి యున్నదో!

తీరా, యచ్చటికిఁబోయినతరువాతఁ గీచకుఁడుపునః యట్లే ప్రవర్తించినఁ జేయవలసిన దేమి? నే నీయర్ధరాత్రమున నెంత

యాక్రోశించిన నేవ రద్దుపడేసరు? ఎట్టులైన ఈ హృదయమున నైనచో నేమో, భారమంతయు సర్వేశ్వరునిపై వైచి పోయెదను.

వల్లకి యబద్ధము చెప్పినదేమో. సుదేష్ణనే కనుగొనెదను.

సు:—వల్లకీ!

సై:—ఎందుకమ్మా!

సు:—సైరంధ్రి కీచకుని యింటికి వెళ్ళినదా?

సై:—(స్వ) ఇప్పటి కనుమాననివృత్తి యైనది.

సు:—దాహము.

సై:—తెల్లవారక ముందే పోవలయునా?

సు:—ఊఁ.

సై:—ఈ గాఢాంధకారమునఁ బోవు టెట్లు?

సు:—అయ్యో! దాహము.

సై:—తెల్లవారిన తరువాతఁ బోయెదను.

సు:—ఊఁ

సై:—తెల్లవారువఱకుఁ గీచకుని యింటివద్ద నుండవలయును. ఇప్పు డెంతప్రొద్దుపోయినది! అదిగో హజారమున గడియలు కొట్టుచున్నారు. రెండుజాములు దాటినది. కాఱు చీకట్లు గ్రమ్మినవి.

(వల్లకి ప్రవేశించును)

సై:—వల్లకీ!

వ:—నాతో నీ కేమిపని?

సై:—మఱి నీ వేకదా నన్నుఁ గీచకుని యింటికిబొమ్మన్నది.

వ:—వెళ్ళెదవా?

సై:—వెళ్ళ నక్కఱలేదా?

వ:-వెళ్ళెదవా ? అది చెప్పుము.

సై:-ఊఁ

వ:-సరే వెళ్ళుము.

సై:-మదిరకుఁ బాత్ర కావలయును. ఆయనయే యిచ్చెదరా ?

వ:-ఇక్కడనుండియే తీసికొనివెళ్ళవలయును.

సై:-నీవు తెచ్చిపెట్టుము.

వ:-మంజీరకుని నీవే యడుగుము. కొట్టులోనుండి తెచ్చియిచ్చును.

సై:-నేనెప్పుడిదివఱకతనితో మాట్లాడలేదు.

వ:-ఇప్పుడు క్రొత్తగా మాట్లాడుము.

సై:-పరపురుషులతో నేను మాట్లాడను.

వ:-నేను?

సై:-నేను వ్రతమున నుఁటిని గదా !

వ:-మఱి కీచకమహారాజుగారితో నెట్లు మాట్లాడెదవు?

సై:-(మౌనము)

వ:-నా కెందుకు! ఇదిగో సువర్ణపాత్ర. ఇందాకనే తెచ్చితిని.

సై:-తెల్లవారనిమ్ము.

వ:-దేవిగారికిఁ దలనొప్పి యప్పటి కెక్కువ కాదా ! నీ యిష్టము. (నిష్క్రమణ)

సై:-సుదేష్ణ నన్నీ పనికి నియమించినదేమి? ఏమో ! ఈమె పయోముఖవిషకుంభ మేమో! ఏమి కానున్నదో !

(తెరపడును)

చతుర్థాంకము

నిశాభాగము. ప్రవేశము. కీచకుఁడు

కీచకుఁడు:—ఆమె కాముకియే.

ఆరమూఁతల కన్నులు సుం
దరవక్రాపాంగములు వృథాసంచలదు
ద్ధురచేలాంచలములు నా
తరుణి హృదయభావములను దాచక చెప్పన్

నాలో నుద్భవించిన యీమహాగ్ని చాలదా! ఎందుల కీ గాలి యింత నిప్పులు చెఱుగుచున్నది? ప్రియా! నీమూలమున నా కీ వర్షాసమయశర్వరియందుఁ గప్పుకొనుటకు దుప్పటికూడ నక్కఱలేక పోయినది.

ఈ మేఘము లింత గర్జిల్లు చున్నవి. ఇవి సింహములా యేమి? శబరకన్యకలచేత నావృత మైన వనమ్మువోలె నల్లని యీ యాకాశ మీ జీమూతములచేత నెంత యొప్పుచున్నది! అదిగో మెఱయుచున్నది.

ఓ జలదకన్యకా! యందమొలుకుచున్న
నీ జఘనభాగమున రమణీయ మైన
లలితసౌదామనీమేఖలానిబద్ధ
దృష్టి నగు నన్నుఁ గికురించె దేల యిట్లు?
శ్యామలమనోజ్ఞ మైన నీ చక్కఁదనము
తలఁచుకొన్నకొలంది యీ పులక లెత్తు,
మోహనాంగి విరతి రసార్ద్రమూర్తి వచల
కఠినతామార్గముల నేల కాలువెట్ట?

మిత్రుఁడు శారద్వతుఁడు రాలేదు. నా కీ బాధ యేమో యపనయింపరానిదిగా నున్నది. వానలో రాలేక యూరకున్నాఁ డేమొ? మామైత్రి యట్టిది కాదే. పిడుగులు పడుచున్నను

రావలసినదే. ఎవరు? శారద్వతా! (పోయిచూచి) ఈయీదురు గాలికిఁ దలుపు త్రోసికొని వచ్చినది. ఈయంధకారము నీపర్ష మును నాకెన్నివిధములుగా బాధాజనకము లగుచున్నవి! నా మిత్రు నేమో రానిచ్చుట లేదు. నాప్రియురాలిని రానిచ్చు నని తోఁచదు. ఏమో! నా కేది తలంచుకొనినను ప్రాణములు పోవుచున్నవి.

ఈమన్మథుఁ డింతగా నామీఁదఁ గారములు మిరియ ములు నూరవలెనా? మే మేమి ధూర్జటుల మటోయి, మా మీఁద దూకెదవు నీవు?

ఇదివఱ కెట్టివానికిని నే శరణంచు వచింప నీకుఁ బూ
నెద శరణంబు! నవ్యనళినీదళదివ్యశరంబు నేల పూ
నెదవు? కుమారగంధవహనీతమహోర్చులలోన నన్ను వ్రే
ల్చెదు సుకుమార! మార! దయలేక, కృపామతి నాదరింపవే.

అబ్బబ్బా! ఇంక నీవిరహ మెట్లాగుదును? నా కా జగన్మోహిని యెందుకుఁ గనంబడినదో! ఈ విరహము విరహము ప్రాణములు త్రుంచుకొనిపోవునా యేమి?

శారద్వతుఁడు:—(ప్రవేశించి) ఈమేఘములెంతదట్టముగా నలముకొన్నవి! మిత్రుఁడు నాకై యెదురు చూచుచుండును! ఇదియేమి! చీకట్లింతగా గ్రమ్మినవి! సుపరిచితములైన యీ మార్గములే నాకు దుర్గ్రాహ్యములుగా నున్నవే! అదిగో మెఱుపు! ఒక్కసారి తళుక్కుమని మాయమైనది. కాని త్రోవ మాత్రము చూపినది. ఓసౌదామనీ! నీవలన నభిసారికాకాంతల కెంత యుపయోగము! ఈ నిశాభాగము రమ్యముగానే యున్నది.

నాబట్టలు తడిసిముద్దలైనవి. మిత్రునియిల్లు సమీపించితిని.

ఓసి సౌదామనీ! యింక నొక్కకొంచె
మింత మెఱయుము మెఱయు నీ యిల్లు వెండి
గాను బంగారమును గూడఁగాను ద్వార
బంధ మెట నున్నదో చూడవలయు నంత.

ఎంత మంచిదానవు! సమయమునకు మెఱసితివి. అందు కనియే యమృతమూర్తులగు యువతీరత్నములతోఁబోల్చుదురు నిన్ను. సఖుఁడా! సఖుఁడ.

కీచ:—(లేచి) రావోయి సఖుఁడ! వచ్చితివా?

శార:—వచ్చితిని.

కీచ:—నీకోసము నిముసములు యుగములుగా గడపు చుంటిని.

శార:—ఎవరికోసమో! నాకోసము గాదు.

కీచ:—నిజముగా నీకోసము.

శార:—నే నేమి స్త్రీనా?

కీచ:—ఓయి స్నిగ్ధుఁడా! కాలము గడచుట లేదు. నీవు వచ్చిన గడచును గదా యని.

శార:—నేను వచ్చిన గడచునులే. అసలు గడువనిది నాకోసము కాదు గద.

కీచ:—మిత్రమా! కూర్చుండుము. ఇప్పు డెంత ప్రొద్దు వోయినది.

శార:—రాత్రి రెండుజాములైనది.

కీచ:—ఇంత చీకటిలో నెట్లు వచ్చితివి?

శార:—నే నొక్కఁడనే రాలేదు.

కీచ:—మఱి యెవరితోఁ గలసి వచ్చితివి.

శార:—ఒక ఖేచరాంగనతో.

కీచ:—ఆమె యెచ్చట? ఏది?

శార:—ఇంతవఱకు వచ్చి వెనుదిరిగి పోయినది.

కీచ:—అయ్యో! ఆమె యెట్లున్నది? ఎవ రామె?

శార:—ఎట్లున్నది? ఎవరామె? ఎంత యందకత్తె.

ఆ లలితాంగి చారుమధురాకృతి సాటి యనంగ వచ్చు శం
పాలలితాంగి, యా మధుపపఙ్క్తిమనోహరనీలకుంతలన్
జాలలితాంగిఁ బోల్పదగు రేకిడు తెల్లని కన్నెతమ్మి యం
దాలకుఁ బుల్క లా సతి సుధాద్భుతనంతవిలాసవైఖరుల్.

కీచ:—ఆమెను నాకుఁ జూపించవా ?

శార:—ఎచ్చటఁ జూపింపను?

ఆశాంతంబుల సాంధ్యకాలముల నీలాంభోదగర్భంబునం
దా? సానందచరన్మధువ్రతకులోత్తంసావళీగాయమా
నాశాగీతములందునా? యుదయవేళాంచత్సితాంభోద మా
కాశప్రాగ్దిగనంతరోచులన,! లేకన్ బ్రేమకున్ లోననా!

కీచ:—ఓయీ! నన్నెందుకు వేధించెదు?

శార:—అబ్బో! స్త్రీని జూడకయే నీకెందు కెంత విర
హాము?

కీచ:—మిత్రమా! అట్లుకాదు. నే నీనాఁ డొక జగన్మో
హినిని జూచితిని. ఆమెయు ఖేచరాంగనయే. వచ్చినదేమో
యని యరుగుచున్నాను.

శార:—ఆమె యెవరో నాకేమి తెలియును! నా వెంట
వచ్చిన యామెను జూపెదను. ఆమె యేమో గుర్తుపట్టు
కొనుము.

కీచ:—మఱి యామెను జూపింపుము.

శార:_కొంచె మాగుము.

కీచ:_ఆగితిని.

శార:_అదిగో! కన్నులు మిఱుమిట్లు గొనలేదా!

కీచ:_(నవ్వి) అవును! ఆమెయు నిట్లే యుండునుగాని, యామె మాత్ర మీమె కాదు. ఆమె భూసంచారిణి.

శార:_భూసంచారిణి కోసమేనా యింతయవస్థ.

కీచ:_సఖుఁడా! అట్లుకాదు. అట్టి లతాంగి నెవ్వరును నెప్పుడును జూచియుండరు.

శార:_ఆమె నీ కెచ్చట కనంబడినది.

కీచ:_రాజాంతఃపురములో!

శార:_ఆమె యెవరు?

కీచ:_ఎవరో గంధర్వుల భార్యయఁట.

శార:_మిత్రుఁడా! అట్లైన నా యోజన మానుము.

కీచ:_ఎందుచేత.

శార:_నీవు భూసంచారివి. వారు ఖేచరులు.

కీచ:_ఓయి పిచ్చివాడా!

శార:_నీవు మహానుభావుఁడవు. అందుకుఁ గాదు. కొంచె మాలోచించితివా యని.

కీచ:_ఆలోచనలైనవి. అన్నియునైనవి. నాప్రాణములు మాత్రము నిలుచునట్లు లేదు.

శార:_అందుకు నే నేమి చేయుదును?

కీచ:_తమ్ముఁడా! పరిహాసములు మాని యేదైన కథ యైనను జెప్పుము!

శార:_ఏమి చెప్ప మందువు?

కీచ:—నీ యిష్టము.

శార:—నాకొక్కటే కథ వచ్చును.

కీచ:—అదియే చెప్పుము.

శార:—అనఁగా అనఁగా ఒకరాజు.

కీచ:—ఆరాజుకు యేడుగురు కొడుకులా ?

శార:—కాదు. నలుగురు.

కీచ:—తరువాతఁ జెప్పుము.

శార:—ఇప్పుడు మనకథ యొక్కనితోనే.

కీచ:—ఊఁ.

శార:—ఆ యొక్కడు భార్యతో నడవికి వెళ్ళవలసి వచ్చినది. అచ్చట నొకరాక్షసుఁ డాయనభార్య నపహరించినాఁడు.

కీచ:—ఇది నాకును దెలియును.

శార:—తెలియదు.

కీచ:—తెలియునయ్యా !

శార:—తెలిసినఁ జెప్పుము !

కీచ:—ఇది రాముని కథ.

శార:—చివఱ యేమైనది చెప్పుము.

కీచ:—ఇది కాదోయి! ఇంకొకటి చెప్పుము.

శార:—అదిగో కోడి కూయుచున్నది. నేను వెళ్ళవలయును. వర్షము వెలసినది.

కీచ:—ఏమంత తొందర ?

శార:—పనియున్నది.

కీచ:—నీ యిష్టము. (శారద్వతుఁడు నిష్క్రమించును)

కీచ:—ఓ ప్రియురాలా ! నా ప్రాణములమీఁద నీ కెందు

కింత వైరము? ఈ నిశాభాగ మెంతదీర్ఘమైనది? ఇదివఱకు గడచినది యొక యెత్తు. ఇకముందు గడువవలసినది యొక యెత్తు.

వల్లకీ! నీమాటమీఁదనే నా ప్రాణము లింతదనుక నిలిచి యున్నవి. నిజముగాఁ గోడికూసినదా! వర్షము వెలసినది. కోడి కూసినట్లు లేదు. కాదు, అదిగో! అవును కోడి కూసినది. ఈ కుక్కుటారావములు నా చెవుల కెంత మనోహరములుగా నున్నవి.

అవి యుదయించునట్టి జలజాప్తుని ముంగిట మ్రోయు దుందుభుల్
నవసుకుమారమూర్తు లగు నాతుల మేల్ప్రణయార్ద్రగీతికల్
ప్రవిమలరాగ మేచెడు ప్రభాతసతీప్పదనూపురధ్వనుల్
కువకువలాడు జక్కవలకూతలకున్ సయిదోడు పోడుముల్

మిత్రుఁడు వెళ్ళినాఁడు. వర్షము వెలసినదివలె నున్నది. అయినను మేఘములు దట్టపుపొగలవలె నాకాశమునందు సంచరించుచునే యున్నవి.

ఓసీ! జగన్మోహినీ! నా ప్రాణము లెంత యూహరించు కొన్నావు! ఇంకను దెల్లవారదే? నీ వెప్పుడు వచ్చెదవు?

నీ విమలనాగవల్లి కానిభవికాస
బాహువల్లిక పెనకువ వలని సుఖము
వనిత! నా మోమునన్ వ్రాయఁబడని దయ్యు
నా మహాసౌఖ్యమునకె న న్నాసగొలుపు.

వల్లకి యేమి చెప్పినది? తెల్లవారకముందే పంపించెద నని చెప్పినదే! ఇంతవఱకును రాలేదా లతాంగి. ఇంక నే నేమి చేయుదును? నామన స్సింత యలజడి పొందుచున్న దేల? నా హృదయ మింత కొట్టుకొనుచున్న దెందులకు? నాకుఁగాళ్ళు చేతు లాడుట లేదు. (కూర్చుండి)

ఓయి సూర్యుడ! యుదయించె దోయి! యకట!
ప్రాణములు పోవునట యుదయాస్తమయము
లందు నీ యొక్కయును నల్ల చందమామ
యొక్కయును, ప్రాణులకు నెల్ల నుర్వియందు.

(మోహము)

[ద్రౌపది ప్రవేశము]

ఇదియుఁ దగిన కార్యమె సమర్థించుచుంటి
సకలభూపాలమకుటరాజచ్చరణుఁడ
ఆ యుధిష్ఠిరనృపతి కర్ధాంగి నగుదు
నల్లతూరుపుసతికూడఁ జెల్లవోవు.

ఇదియె కీచకుని యిల్లు. సర్వథా యిదియే కావలయును. ఆస్త్రీ చెప్పిన గుర్తు లన్నియు నిందే కనంబడు చున్నవి. పులి దాగియున్నగుహలో మూలికకై పోవు బైరాగివలె నున్నాను. ఏవిధమైన యాలస్యము కూడదు. అదిగో! ఆ కూర్చున్నది యాతఁడే. ఇతనితో నేమని మాటలాడుదును?

కీచ:–(చూచి) ఓహో! శృంగారరసపట్టభద్ర! వచ్చితివా?

రాఁగదవె బాల! నా యూరుభాగమందు
నీకు పూర్వమ్మె స్థిరపడెనే పదమ్ము
ఇదివరకు నిన్ను వెదుకని యీ కుటిలుని
జన్మ నిష్ఫల మగుఁబో శిక్షాపథంబు.

నీ యీ యభిసారికావేషమున నా హృదయఫలకము చిత్రకారుని పటమువలె నయినది. నీ యీ మనోహరమూర్తి నేమని వర్ణింతును?

మోహినీ! వానలోఁ దడిముద్ద వయితి
నీ శిరమ్మున మునుఁగైన నీలవసన
మతివ! సౌదామినీవల్లి నావరించు
చిఱుమొగిలురీతి నందమ్ము చిందుచుండె.

ఆకసమున నా సౌందర్యము. ధారుణీతలమున నీ సౌందర్యము.

వనితా! దంపతు లెల్ల నీ గతనిశాభాగంబు గాటంపుప్రే
మను బంధింతు రొకళ్ళొకళ్ళ నవశంపామేఘముల్ వోలె నా
కను లీ ప్రోవను జూచిచూచి ఫలముల్ గాంచెన్ బరిష్వంగసం
జనితానందరసైకమగ్నుని నొనర్పన్ జూడవే యిప్పుడేన్

ద్రౌ:—అయ్యా! మీయక్క సుదేష్ణాదేవి శిరోభారమున వందురుచున్నది. మీయొద్ద దివ్యమైన మదిర దొరకునఁట. నన్నుఁ దీసికొనిరమ్మని పంపినది. దయచేసి యిప్పింపుఁడు. ఆమె నాకొఱ కెదురు చూచుచుండును.

కీచ:—మదిర నీవు తీసికొని పోవలయునా? ఏపరిచారికచేతనైనఁ బంపించెదను. మూఁడులోకములకుఁ బట్టపురాణివి కాదగిన నీవట్టి పనులేల జేయుదువు?

ఆశాబంధ మొకటి నన్ను వెనుకకు లాగుచున్నది. లేకున్న నే నీపాటి కెక్కడ నుండవలసినదో! ప్రియా! దయఁ జూడుము. నే నేమి యపరాధము చేసితిని. నిన్ను వీడి యిఁక రెప్పపాటుకాలమైన నిలువఁజాలను. నన్నింత పేదపఱచిన నీ సౌందర్యము భూతధాత్రి కెల్ల నలంకార మగుచున్నది. నీ విచ్చటకు వచ్చినదే నాపైఁ గల మచ్చికకుఁ దార్కాణ.

ద్రౌ:—అయ్యా! నిజముగా నేను మదిరకై వచ్చితిని. సుదేష్ణాదేవి శిరోవేదనవలన మిక్కిలి బాధపడుచున్నది. మదిరఁ దీసికొని పోయి యామె కీయవలయును. శీఘ్రముగ నన్నుఁ బంపుడు.

కీచ:—ఎవరక్కడ.

సేవకుఁడు:—(ప్రవేశించి) చిత్తము.

కీచ:—మేలిరకపు మద్యముఁ దీయించి సుదేష్ణాదేవిగారికిఁ బంపవలయును. ఇట్లని గౌరికంతునితోఁ జెప్పుచుఁ దక్షణము పంపించవలయును.

సేవ:—చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

కీచ:—చెలియా! ఇప్పటికి నీవని యైనదా? ఇంకఁగటాక్షింపుము. (పట్టుకొనఁబోవును)

ద్రౌ:—అయ్యో!

కీచ:—మనోహారిణీ! ఏల నన్ను బేలుపెట్టెదవు! నీవేమొయరుదెంతువని, నా భుజపంజరమునఁ జొత్తువని, చొచ్చి నాలో నైక్యమైపోదువని యనుకొంటిని. వచ్చినది మొదలు భ్రూభంగములతోడనే సరిపెట్టెదవు. ఏదీ! ఒక్కసారి నిన్నుఁ గౌగిలించుకొననిమ్ము. (కౌఁగిలించుకొనఁబోవును.)

ద్రౌ:—(పరుగెత్తుచు నిష్క్రమించును.)

కీచ:—(తఱుముచు నిష్క్రమించును.)

(తెరపడును.)

పంచమాంకము

ప్రవేశము ఉత్తర

ఉత్తర:—తెల్లవారినది కాని నామనస్సు నేఁడేమో సరిగా లేదు. స్నానము చేసినను గూడఁ జేసినట్లు లేదు. దిక్కులు శుభ్రముగా లేవు. తెల్లవారలు వర్షము గురిసినది. ఆకాశమున మేఘములు లేవు. అదేమో ధ్వని.

ద్రౌ:—(ప్రవేశించి) ఆహా! ఈ దురాత్ముఁడు నన్ను వెన్నాడుచున్నాఁడు. అయ్యో! నన్ను రక్షించువా రెవ్వరును లేరా! జనములెల్ల రూరక భయభ్రాంతులై యాశ్చర్య నిమగ్నులై చూచెదరేకాని నన్నొక్కరైన యాదరించరా? ఇతనికి జడిసి యొకరును నన్ను రక్షింపవచ్చుట లేదు. ఏమి చేయుదును. దేవి సుదేష్ణా! న న్నెంతటి యాపదలో ముంచితివి?

(నిష్క్రి)

ఉ:—ఈమె కీ మహాపద యేల వచ్చినది. తొందరగా వచ్చి తొందరగా వెళ్ళిపోయినది, పల్కరించుటకుఁ గూడ నిల్వ లేదు. ఈమెను తఱుముచున్న దెవరు? ఈ యవస్థ యేమి?

కీచ:—(ప్రవేశించి) ఓహో! మాలిని! ఏల పరుగెత్తెదవు? పిచ్చిదానా! ని న్నేమి బలాత్కరింపవచ్చితినా! పరుగెత్త కుము. నిలుచుండి మాటలాడుము. పరుగెత్తుటయా యది. తొందరగా నడచు చున్నావు.

నీ జఘనభారమున రమణీయమూర్తి!
కదలఁజాలవు పరుగెత్తఁ గలవె నీవు?
అయిన నిది కూడ నొకరీతి నందమయ్యె
కాంత! సర్వాంగసుందరాకార వగుట.

ఆహా! ఈసతి నడక యెంత యందము!

రమణి పిఱుదులు బండిచక్రముల వోలెఁ
దిరుగుచున్నవి కామిని పరుగునపుడు
ఆ సుదతి దేహవల్లికా యూహప్రపంచ
మందు మెఱుపు విధాన రమ్యతఁ దనర్చు

ఈమె యిప్పుడు తుపానుగాలులకుఁ గదలిపోవుచున్న యోడవలె నెంతసొగసుగా నున్నది!

చాలతొందరలో పైట జారిపోయి
కడఁగి దింపిన తెరచాప కరణి నుండె
భీతిఁగొను ప్రయాణికుల రీతిఁ దల్ల
డిల్లి పోయెడు కుచములు పెల్లు కలఁగి

సుదతీ! భయము లేదు. నిలుచుండుము. ఒక్కసారి మాటలాడి పొమ్ము. (నిష్క్రమించును.)

ఉ:—ఆహా! ఈమె రాగత మేమి యీయనకు? సైరంధ్రి మహాపతివ్రత యఁట. ఆమె భర్తలు మహాబలవంతులఁట. పగఁ బట్టిన కోడెత్రాఁచుల వలెఁ బ్రాణములఁ దీయుదురఁట.

ద్రౌ:—(ప్రవేశించి) ఇంక నెవ్వరు నాకు సాయపడువారు లేరా? నాభర్తలే నా కీవేళ సాయపడవలయును.

సకలరాజన్యరత్నకిరీటసేవితపాదద్వయా! జయ! పలుక వేమి?
నిఖిలరాక్షసగర్భనిర్భేదచణమహాద్భుతవిక్రమ! జయంత! శ్రుతమ కాదొ
సవ్యదోర్దండప్రచండకోదండ! యో విజయాభిధాన! యీవేర మేల
దివిజాశ్వగమనవర్ధితపరాక్రమశీల! యో జయత్సేన! రా వోయి నీవు?

పశుసమూహంబు గూడ నీ పరమకరుణఁ
జేర్చెదవు జయద్బల! నన్నుఁ దేల్చ వేమి!
ఘను లధఃకృతశత్రులు గారె మీర
లూరకుండెద రేల? వేరారె! రారె!

(నిష్క్రమించును)

ఉ:—ఓహో! భయంకరముగా నున్నది. ఈ శోక భయంకరమూర్తి నే నెట్లు త్రిప్పెదను? ఆ గంధర్వులు వచ్చి మా నగరముపైఁ బడరుగద!

కీచ:—(ప్రవేశించి) బేలా! ఏల యూరక నలిచెదవు? ఊర్ధ్వభారమున నడువలేని యావు వోలె నేల బరువెత్తెదవు? నిన్నొక్కమాట గట్టిగా నడిగిపోయెదను! అంతమాత్రమున కాఁగరాదా!

ఆ గమనరేఖ నన్నెంత యూహరించు!
దూరమున కెంత సౌందర్యవారిరాశి
ఆ యెగురుచున్న నీదు చేలాంచలముల
వెలఁది నా ప్రాణములు ముడివేసికొందు.

ఒక్కమాట.

ఉ:—నే నిచ్చటనుండి పిలచిన వారికి నా పిలు పందు నటుల లేదు. సమీపించెద.

ద్రౌ:—(ప్రవేశించి)

నా వాదుల్ జగదేకవిక్రములు గంధవ్యాళముల్ నా, రిపు
ప్రాణమ్ముల్ హరియింతు రంచు దెసలన్ వ్యాపించె మీ కీర్తి లే
లా నన్నీ గతిఁ జూచుచుండియుదు బేలల్ వోలె రాకుండి రా
హా! నా కీదృశకష్టముల్ బళిబళీ యాజన్మసిద్ధంబులే?

ఉ:—(సమీపించి) అమ్మా! సైరంధ్రి!

ద్రౌ:—తల్లీ! నన్నుఁ బల్కరించకుము.

ఏ నొకమహాపదంభోధి నీదులాడు
చుంటి నాప్రాణములును నాయొద్ద లేవు
హా! మనోహరులార! నే నలిచి యలిచి
చావఁలసినదేన! యీ జనులవలన?

(నిష్క్రమించుచును)

ఉ:—నా ప్రాణములు పోవుచున్నవి ఇంక నాతండ్రి యీరాజ్య మేలనేలు?

కీచ:—ఈ కళింది యెవ్వారిచ్చట?

ఉ:—నేను మత్స్యదేశాధీశ్వరుని కూతురను.

కీచ:—(నిర్ఘాంతపోయి) తల్లీ! క్షమింపుము. వెనుదిరిగి పోవుచున్నాను. (నిష్క్రమించును)

ఉ:—నే నిప్పు డేమి చేయవలె. ఇది రాజాస్థానమునఁ జెప్పెదను. రాజ్య మింత యరక్షితముగా నుండరాదు. దూరమున నా వచ్చుచున్నది యెవరు? ధారుణీశ్వరుని ప్రధానామాత్యుఁడు ప్రాతఃకాలబాహ్యాళికొఱకు వచ్చుచున్నాఁడు, కంకభట్టుగారు.

(ప్రవేశము కంకభట్టు)

కంక:—తల్లీ! ఇది యేమి నీ విచ్చట నుంటివి?

ఉ:—నే నిప్పు డొక యభ్యర్థిని.

కం:—ఏమది?

ఉ:—నాకొక యన్యాయము జరిగినది. అది రాజుగారికిఁ జెప్పుకొనుటకు వచ్చితిని.

కం:—తల్లీ! చెప్పవచ్చును.

ఉ:—ఒక రాజపురుషుఁ డొక పతివ్రతాతిలకమును బట్టపగ లింతకు ముందే రాజవీథులవెంటఁ దఱుముకొని వచ్చి యామెకు మానభంగము చేయఁ బూనినాఁడు. అతనిని శిక్షింపవలె నని నా కోరిక.

కం:—ఆ పతివ్రత యెవరు?

ఉ:—రాజసభలో నామె పేరు చెప్పరాదు.

కం:—మన మిర్వురమే కదా యిందున్నది?

ఉ:—ధర్మమూర్తులగు తమరు విల్చినచోటే సభ యని నా యుద్దేశ్యము.

కం:—ఈబిడ్డ యెంత ముద్దుగా మాటాడుచున్నది? (పకాశముగ) అమ్మా! న్యాయము చెప్పుచున్నాను. నీవు సాక్షిక్రింద నుపయోగించెదవు. అట్లు పరాభవింపఁబడిన సతియే వచ్చి రాజసమ్ముఖమున నివేదించుకొన వలయును.

ద్రౌ:—(పరుగెత్తుకొనుచు వచ్చి) నా భర్త లెందున్నారని పిలుతును? ఓజయ! జయంత! విజయ! జయత్సేన! జయద్బల!

రాజసభయందు నాకుఁ బరాభవంబు
ఇది మొదటిసారి కాదు మీ రేమిసేతు
రీ పరమనీచయువతి కింతే తుదివలి
కంతటి మహానుభావు లీరయ్యుఁ బతులు.

ఇప్పు డెచ్చటికిఁ బోయెదను?

ఉ:—అదిగో, ఆ మహాసాధ్వి!

కం:—ఆమె పేరు ?

ఉ:—సైరంధ్రి యని పిలచెద రామెను.

కం:—ఓహో! యువతి! ఏల నట్లుఱచెదవు?

ద్రౌ:—నే నొకమహాపదలో నున్నాను. నాపతు లున్నా రైదుగురు. వారు గంధర్వులు. వారితో మొఱవెట్టుకొనుచున్నాను.

కం:—బాగుగనున్నది. ఊరివెంట నడచుచుఁ బోయెద వేల? ఇది నీకుఁ దగదు. జనమెల్ల లోకవిచిత్రమృగమును జూచుటకు వచ్చినట్లు, చూడుము, నీవెంట నెట్లు పడివచ్చుచున్నారో!

ద్రౌ:—అయ్యో! చూచెడివారి కేమి తెలియును, అనుభవించెడివారికిఁ దెలియును.

కం:—ఎంత యనుభవించినను నలుగురిలోనికి రాఁ జెల్లదు. అందులో స్త్రీలువత్తురా? మహాపదలో నుంటినంటివి. మఱి నీకు శత్రువులు లేరా!

ద్రౌ:—తలవెంట్రుకల యంతమంది.

కం:—మఱి వారు నిన్ను గుర్తుపట్టుదురు కాదా ఇట్లు వచ్చుట తగదు. చూచినవా రేమనుకొందురు? ఇంత లజ్జావిహీన యేమనుకొందురు. పైన నెదురుపడి పురుషులతో మాట్లాడెదవు.

ద్రౌ:—స్వామీ! నేనుపురుషుల కెదురుపడియే మాట్లాడుచుంటిని.

కం:—నీకుఁ బురుషులన్న లెక్కలేదు.

ద్రౌ:—లేదు. నాభర్త స్త్రీ. జూదరి. వంటలవాఁడు. పసువుల కాపరి.

కం:—అంతె [illegible]? నాట్యకత్తె వలెఁ ద్రొక్కులాడెదవు. చాలు! ఇకఁ బొమ్ము! నీభర్తలు గంధర్వులో! స్త్రీలో! పురుషులో! నాకు మాత్రము తెలియదా నీస్థితి! ఇంత రాజవీథులయందు నిలువక పొమ్ము.

ద్రౌ:—నేను నాట్యకత్తెనే! నాభర్త నటుఁడు. ఎట్టి వాఁడు గాకపోయిన నాకిట్టి మహాపరాభవములు జరుగుచుండఁ జూచుచు నూరకుండి తరువాత మాటలతో నూరడించును. అవును! నాకేమి కరువు? పరువేమిటి? జూదరుల భార్యలకు! కితవుల యాలులకు. (నిష్క్రమించును)

కం:—అమ్మా ! నీ వెచ్చటికిఁ బోవుచుంటివి?

ఉ:—న ర్తనశాలకు. మఱి యీమెగతి యేమి?

కం:—ఆమె భ ర్తలులేరా గంధర్వులు? వారు వారి విధ్యు క్తములను వారే నిర్వహించుకొందురు. లేదా యూర కుందురు. ఇంతకు నామెను వెన్నాడిన పురుషుఁ డెవ్వఁడు ?

ఉ:—సింహబలుఁడు.

కం:—అట్టివానితో వైరము రాజ్యమున కెందులకు? ప్రొద్దుగ్రుంకువఱ కెల్ల గంధర్వులు వచ్చి యామెను రక్షింతు రొందు రనుకొందును. నీవు పొమ్ము ! మేము పోయెదము.

(నిష్క్రమింతురు)

ఉ:—వీరిరువురి సంభాషణ చాలచిత్రముగా నున్నది.ఇతఁ డేమి పుంజీభూతరాజనీతియా యేమి? ఈయనగూడ మునుపు యుధిష్ఠిరుని యొద్ద నుండెడివాఁడఁట. మా యాచార్యు లీయ నను నెఱుఁగు నఁట. ఆయన సైరంధ్రి నెఱిఁగియున్నప్పు డీయన మాత్ర మేల యెఱుఁగఁడు. సైరంధ్రిని గంకభట్టు నిందించినాఁ డని చెప్పవచ్చును. ఆమెయుఁ బ్రత్యుత్తరములు చాల కోపము గానే చెప్పినది, సైరంధ్రిపతులసంగతి యీయనకు గూడఁ దెలియునువలె నున్నది.

గంధర్వు లీరాత్రికే వత్తురా? నృత్యశాల కరిగెదను. అందు బృహన్నలాచార్యులు చక్కని కథలు చెప్పి నామన శ్చాంచల్యము నడఁచఁగలరు. మానగర మీరాత్రికే గంధ ర్వులకోపాగ్ని కెఱ యగునా! నామనస్సు మిక్కిలి యారాట పడుచున్నది.

మామామ యెంతలజ్జ పడినాఁడు. ఆయనతో నేనెంత నిష్ఠురముగ మాటాడితిని. సైరంధ్రి మీఁద నా కింత ప్రేమ యెందులకు? నామనస్సు నన్ను సైరంధ్రియెడకు లాగుచున్నది. నాకును సైరంధ్రికి నేమి సంబంధమున్నది? ఆమెను జూచిన నాకు మాయమ్మను జూచిన ట్లుండును. మాగురువుగారు చెప్పిన మాటలవలన నిది నా కామెమీఁది నేర్పడిన గౌరవము గావలయును. సైరంధ్రిమాత్ర ముత్తమకులసంజాత కాని యామె కనంబడు నటుల గాదు. అప్పుడప్పు డామె మిక్కిలి దయగాఁ జూచుచుండును. ఆచూపు తల్లి తనబిడ్డమీదఁ బ్రసరింప వచ్చును. ఒకమహారాజ్ఞి తన పరిజనముమీఁదఁ బ్రేమ గలిగి నప్పు డట్లు చూడవచ్చును.

నే ననియూహింతును. సైరంధ్రి యేరాజునకైన భార్య యేమో! ఆమె యిప్పటి యీస్థితి కారణాంతరములచేతఁగల్గినను మఱల తన యెప్పటిస్థితిని బొందునేమో! ఆమెకు నాయీడు కొడుకున్నాఁడేమో!

ఏమిటి నా కీ పిచ్చియూహాలు. త్వరలో నర్తనశాలకు బోయెదను. నర్తనశాల యన్న నాకు భయ మగుచున్న దేమి? దినదినము నేను బోవునదియే గదా! ఏమిది! నా కీయుద్దేశ్య మెందుకుఁ దోచవలె. అక్కడ సైరంధ్రి భర్త గంధర్వుఁడు వచ్చి దాగి యున్నాఁడా! నే నిక నక్కడకుఁబోను. నేను మాతల్లి యంతఃపురమునకుఁ బోయెదను (పరిక్రమించి) ఇదిగో మాతల్లి యంతఃపురము. వల్లకీ! నేను వచ్చితినని మా యమ్మతోఁ జెప్పుము.

సు:—(ప్రవేశించి) అమ్మా! నర్తనశాలకుఁ బోలే దేమి?

ఉ:—నాకు నర్తనశాలకుఁ బోవుట యన్న భయము వేయుచున్నది.

సు:—ఎందు చేత?

ఉ:—అక్కడ నెవరో యుండి నన్ను బెదరించుచున్న ట్లున్నది.

సు:—తల్లీ! నీ కీభయ మేమిటికి? పదు నేనేడులు వచ్చిన దానవు. ఎందులకు నీ కీ భయము. అక్కడ నెవ రున్నారని.

ఉ:—సైరంధ్రిభర్త లగు గంధర్వులు.

సు:—(బెదరి) వా రెప్పుడు వచ్చిరి?

ఉ:—ఏమో!

సు:—నేను డెల్లవారలు నిద్రించుచుంటిని. నా కెందు చేతనో నేటిరాత్రి యొడలు తెలియని నిద్దుర పట్టినది. నేను రాత్రి మద్యము ద్రావితిని. సైరంధ్రి నన్ను సింహబలుని యింటికి మదిరకోసము పోదునా యని యడిగినట్లున్నది. సైరంధ్రి వెళ్ళినదా? వల్లకీ! సైరంధ్రి యెక్కడ?

వ:—(ప్రవేశించి) తమ తమ్ముడుగారి యింటికి వెళ్ళినది.

సు:—ఎందుకు?

వ:—మీకు మదిర తెమ్మన్నారట కదా!

సు:—నేను వెళ్లు మన్నానా? ఆమెయే వెళ్లెద నన్న దని చెప్పినట్లున్న దే నీవు!

వ:—ఆమె వెళ్లెద నన్నది.

సు:—నిజముగా!

వ:—నిజముగానే.

సు:—ఎందుకు?

వ:—తమతమ్ముని యందలి మోహముచేత.

ఉ:—వల్లకీ! చచ్చిపోయితివి. గంధర్వులు నీగొంతుక పిసుకుదురు.

సు:—అయ్యో! నశించిపోయితిని.

వ:—నాకేమియుఁ దెలియదు.

ద్రౌ:—(ప్రవేశించి నెమ్మదిగా)

ఓయి జయత్సేన! ఓయి జయద్బల!
ఓయి జయంత! రావోయి విజయ!
మీయన్న జయుఁ డేమి మీతోడఁ జెప్పెనో?
రండయ్య కలసి విరాటపురికి.

వ:—అదిగో సైరంధ్రి.

సు:—ఆమె యేమో గొణుగుకొనుచున్నది.

ఉ:—పతులైన గంధర్వులను బిలుచుచున్నది.

ద్రౌ:—

ఈయపకృతికి నీ వేమి ప్రతిక్రియ
చేయఁ జూతో జయంత! చేయఁ జూడు
ఆనాడు సభలోన నరులు చేసినదాని
కన్న నియ్యది నన్నుఁ గాల్చివైచు.

సు:—ఏమనుచున్నది?

ఉ:—ఏమో మంత్రములు చదువుచున్నది.

ద్రౌ:—

ఓజయ! గ్రహింపు నీ పదాంభోజములకు
నా నమస్కృతు లివిగో! శాంతత్వ మెల్ల
కరఁడు గట్టి యయ్యో భవదాకార మట్లు
ఇంద్రియజయంబు లేని మే మిట్టు లుండ.

ఉ:—అమ్మా! సైరంధ్రి! ఏమనుకొనుచుంటివి?

ద్రౌ:—ఏమనుకొనుచుంటిని! రానున్న యాపదలు రత్నపంజరములో నున్నను వచ్చును గదా యని.

ఉ:—ఇంతవఱ కేమి చేయుచుంటివి?

ద్రౌ:—నెమ్మదిగా వచ్చుచుంటిని.

ఉ:—ఏ త్రోవమీఁదుగా వచ్చుచుంటివి?

ద్రౌ:—నర్తనశాల మీఁదుగా!

ఉ:—అమ్మా! నన్నుఁ బట్టుకొనుము.

(వల్లకి ఉత్తరను బట్టుకొనును)

ద్రౌ:—దేవీ! ఏమి బిడ్డ యట్లయినది.

సు:—అది నర్తనశాలవద్ద నెవరినో చూచినదట.

ద్రౌ:—ఎవరిని?

సు:—నీకు దారిలో నెవరును గనంబడ లేదా?

ద్రౌ:—నాభర్తలగు గంధర్వులలో నొకరు కనంబడి నారు. బిడ్డ కంత భయమెందుకు?

సు:—నాకే భయమగుచున్నది. బిడ్డ కింకెంత భయమగు చున్నదో!

ద్రౌ:—వారి వలన మీ కేమి భయము? వారు మిగుల శాంతస్వభావులు. ఎంతభయంకరులో యంత శాంతమూర్తులు.

సు:—నీవు సింహబలుని యింటికి వెళ్ళిన దెందులకు?

ద్రౌ:—తమరు వెళ్ళ మని యాజ్ఞ యిచ్చి రని వల్లకి చెప్పినది.

సు:—నే నట్లన లేదు తల్లీ!

ద్రౌ:—నేను వచ్చి మిమ్మడిగి నప్పుడు మీరు 'ఊఁ' అన్నారు.

సు:—నే నప్పుడు మద్యము వలన స్మృహలో లేను.

ఉ:—ఇది వల్లకి వంచన.

సు:—మద్యము త్రాగుటవలనఁ గలిగిన మహాపద.

ద్రౌ:—(స్వ) నిజముగా నీవన్నుగడ వల్లకిదే. మొదటఁ గొంచె మీమె ననుమానించితిని. సత్కులప్రసూత యీమె యట్లేలఁ జేయును.

సు:—కీచకుని యింటికి వెళ్ళిన తరువాత నేమైనది.

ద్రౌ:—అమ్మా! ఏమని చెప్పుదును? ఆదుర్మార్గుడు నిన్న వోలె న న్ననరాని మాటలతో సంబోధించి నన్ను నీచముగాఁ బలుకరించినాడు. నేను నచ్చట నున్న నా కేమి యగునో యని బంగరుగిన్నె తొందరలో నక్కడనే విడిచిపెట్టి వీధివెంబడిఁ బరుగెత్తితిని. అతఁడు నావెంటబడి తఱుముకొని వచ్చినాఁడు. కొంతదూరము వచ్చి వెనుదిరిగిపోయినాఁడు.

సు:—అయ్యో! ఎంతపని జరిగినది. తల్లీ! ఇది నా పొరపాటు. నన్ను క్షమింపుము.

ద్రౌ:—అమ్మా! ఎంతమాట యంటివి.

సు:—వల్లకీ! నీ కీ యంతఃపురమునఁ దావులేదు, పొమ్ము.

(వల్లకి నిష్క్రమించును)

సు:—సైరంధ్రీ! దారిలో నీభర్త కనంబడె నంటివిగా.

ద్రౌ:—అవును.

సు:—ఇది యాయనతోఁ జెప్పితివా ?

ద్రౌ:—ఆయనయే చూచినారు.

సు:—ఏమన్నారు ?

ద్రౌ:—ఇంక నెప్పుడు దాను నన్ను, నెన్నంటి యుండెద నన్నారు. నేనింకఁ బనిమీాద వెళ్ళెదను. సెలవు. (నిష్క్ర)

సు:—అమ్మా! ఉత్తర ! నీ వింక నర్తనశాలకుఁ బొమ్ము.

ఉ:—తల్లీ ! నా కా పేరు విన్న భయముగా నున్నది. నేను నేటి కిక్కడనే యుండెదను.

సు:—ఏమి వింతలు రానున్నవో ! మఱల మేఘములు మూసికొని వచ్చుచున్నవి.

(తెరలో)

దేవీ ! నర్తనశాలవద్ద నేదో గృహము తగులఁబడి పోవు చున్నది.

ఉ:—అమ్మా ! గంధర్వులు !

(తెరపడును)

షష్ఠాంకము

ప్రవేశము - కీచకుఁడు

కామ మెంత గర్వాస్పదమైనది. పసిపిల్ల. ముక్కుపచ్చలార నిది. నే నెంత హీనుఁడ నైపోతి నామె ముందు. నే నెందుల కంత బేలునై పోయితిని? నేను రాజకుమారుని నన్నది. రాజశబ్దము నన్నంత భయపెట్టవలయు నేమి? ఆ మాట యెవ్వరన్నను నే నంతియేనా? ఆ పసిపిల్లలో నంత న్యాయ మున్నదా? ప్రపంచకములోని దౌష్ట్య మేమియు నెఱుఁగని యాపసికూనయే తగును ధర్మాధికారమునకు. ఆమె గాక నింకెవరైన నప్పు డట్లన్నను నాకు భయ మయ్యెడిది కాదు. అస్పృష్టాఘమైన యామెయే యట్లను టకుఁ దగును.

నిజముగా నే నెంత నీచుఁడ నైపోతిని. నావంటివాఁ డూరివెంట నొక కామినిని దఱుముకొని పోయిన ప్రతిష్ఠయేమి? ఇదివఱకే నా ప్రవర్తనవలన నూరంతయు నాయెడ ద్వైధీభావము గలదిగా నున్నది. అందందు నాచేసిన పుణ్యకార్యములును నీ మహాపాపరాశిలో మునిగిపోయినవి.

నేను సుక్షత్రియుఁడను కాను గనుక నే నాకీ నీచపుబుద్ధు లనికూడ విరోధులు గుసగుసలాడుచున్నారు. ఒక్క బాహుబలముచేత వీని నన్నిటిని జయించు టెట్లు?

ఇంతలో నీప్రవర్తన మానివేయుదునా? ఊరెల్ల గంధర్వులతో నిండినదని వదంతులు ప్రబలినవి. ఇందాఁక కామపాలుఁడు నాతో నన లేక గంధర్వులు నర్తనశాలయొద్దఁ గొన్ని యిండ్లు కాల్చిరని చెప్పినాఁడు. మే మయిదుగురము సమానబలవంతులము. నేను, భీముఁడు, దుర్యోధనుఁడు, బకుఁడు, హిడింబుఁడు. మాలో మొదట నెవరిచేత నెవ రోడిపోదురో, తక్కినవారుగూడ

వానిచేతనే యోడిపోదురcట: భీముcడు బకహిడింబులను జంపినాడు. దుర్యోధనుc డతనిచేతc జచ్చువాcడు కాcడు. నన్ను భీముcడు గెలువనే లేcడు. అయిన నతc డెక్కడనుండి వచ్చును? తక్కినవారివలన నాకు మరణమే లేదు. మఱల నన్నీయనుమాన మేల బాధించుచున్నది? ఇది యెంతవఱకు నిజము! ఈయను మానము కొద్దిలోననే తేల్చవలెను.

ఆలోచించిన నిది యనుమానమే. గంధర్వులకు వారికి నేమి సంబంధము? అయినను నితరరాజ్యవ్యవహారములు దెలిసికొనవలసిన యమాత్యునితో నీ విషయమున మాట్లాడ దను. ఎవరక్కడ?

సేవ:—(ప్రవేశించి) చిత్తము.

కీచ:—అశ్వపాలుని బిలువుము.

సేవ:—అశ్వములు సాలలోనుండి త్రెంచుకొని యడవుల వెంటc బడినవట. వానిని వెదకికొని వచ్చుటకు వెళ్ళినాcడు.

కీచ:—ఒక్కగుఱ్ఱము లేదా?

సేవ:—అన్నియుc బాఱిపోయినవి.

కీచ:—ఏమిటీ వింత?

సేవ:—స్వామీ! గంధర్వులు పురమునc బ్రవేశించి యిట్టి దుష్కార్యములను జేయుచున్నారు.

కీచ:—ఎవరోయీ యా గంధర్వులు. ఎవరికైనc గనం బడిరా?

సేవ:—వాcడు చూచె నని వీcడును, వీcడు చూచె నని వాడును జెప్పుటయే కాని యింతవఱకును నేను జూచితి నని చెప్పువా రెవ్వరును లేరు,

(తెరలో)

మహారాజుగా రేమి చేయుచున్నారు?

కీచ:—ఎవరు వారు?

సేవ:—శారద్వతుఁడుగారు.

కీచ:—నీవు పొమ్ము.

(సేవకుడు నిష్క్రమించును. శారద్వతుఁడు ప్రవేశించును.)

కీచ:—మిత్రమా! రమ్ము.

శార:—దీర్ఘాయురస్తు

కీచ:—కుఱ్ఱవాఁడవు, నాకు దీవన యెందులకు?

శార:—నేను బ్రాహ్మణుఁడఁగదా!

కీచ:—ఇది యేమిదీవన?

శార:—మఱి యే మనవలె?

కీచ:—కామినీపరిష్వంగప్రాప్తిరస్తు అనవలె.

శార:—అన్నింటికిని బ్రధాన మైనది యాయుర్దాయము.

కీచ:—ఏమి యాయువు లేకపోయిన? బ్రతికియున్న నాలుగు దినములును సుఖముగా నుండవలె.

శార:—మిత్రమా! నేనొక్కమాటఁ జెప్పెదను. నీకుఁ గోపము రాదుగద.

కీచ:—నా కేమి కోపము?

శార:—నిన్నుగుఱించి యూరు మిక్కిలిగాఁ జెప్పుకొను చున్నది.

కీచ:—అవునోయీ! ఏమి చేయుదును? నాయీప్రవర్తన నాకే బాగుగ నుండలేదు. కాని యా సుందరి

నవ్యమధుమల్లికా ప్రసూన రమణీయ
మూర్తి, నీహారబిందుసమ్మోహనాతి
శీతలమనోహరాపాంగ, ఛిన్నరత్న
శకలదంతపంక్తి! మృగేంద్రశాబమధ్య!

శార:—(స్వ) ఈయన తన్మయత్వముఁ జూచిన నాకు దిగు లగుచున్నది.

కీచ:—మిత్రమా! ఇప్పుడు మాయక్క సుదేష్ణాదేవి యంతఃపురమునకుఁ బోవలయును.

శార:—ఎందుకు?

కీచ:—ఎందుకా! నామనోహారిణి యక్కడనేయున్నదికదా!

శార:—మిత్రమా! నాదొక హితము.

కీచ:—ఏమది?

శార:—పరాంగనారతి పాపహేతువు. పాపము నాశహేతువు.

కీచ:—(మౌనము.)

శార:—అన్నియుఁ దెలిసినవాఁడవు. నీకుఁ జెప్పవలసినది లేదు.

కీచ:—తమ్ముఁడా! నిజమే. కాని నే నామెను జూడకుండనయిన నుండలేకున్నాను.

శార:—దానివలన లాభ మేమి?

కీచ:—ఈచిత్తసంక్షోభము కొంచెము శాంతించఁగలదు.

శార:—మఱి యక్కడకుఁ బోవలెనన్న గుఱ్ఱములు లేవాయెను. రథము లేదాయెను.

కీచ:—నడచి పోవుదము.

శార:—ఇంతదూరము నడచియా?

కీచ:—ఏమి సుకుమారుఁడవు?

శార:—నేఁ జెప్పునది నావిషయము గాదు.

కీచ:—నాకే మంత భయములేదు. వర్షము రాదుగద దారిలో!

శార:—ఏమో!

కీచ:—రాదు. ఆకాశముచూడుము, నిర్మలముగా నున్నది.

శార:—అక్కడకు వెళ్ళి యేమి చేసెదవు?

కీచ:—చేయుట కేమున్నది? ఇంక నన్నామె యెటులను దయతోఁ జూడదు. ఆమెతో మఱల మాటాడవలయుననియే లేదు. కాని

ఆ లలితాంగి పాదములయందునఁ జూపు నిగుడ్చెదన్ దదీ
యాలస యానవైఖరుల కంజలి పట్టెద నామె నిల్చు నా
చేలను మట్టి నా హృదయనీరజమందున నద్దికొందు నా
లోలదృగంత క్రోధపు విలోకకముం గని సక్కి పోయెదన్.

ఆమె పూవులుకోసిన తీవను గౌఁగిలించుకొందును. ఆమె—

శార:—చాలు చాలు.

కీచ:—ఏమంత వైమనస్యము.

శార:—ఈ మహాభక్తికి నే దేవుఁడైన నీకుఁ గైవల్య మిచ్చెడువాఁడే.

కీచ:—ఏదైన నానందమేకదా! నేను రమణీయమూర్తిని ధ్యానించి తన్మయత్వముఁ బొందెదను. ఆనందమే కైవల్యమైన యెడల నా కది తటస్థింపదా?

శార:—ఇది కుతర్కము.

కీచ:—మనము బయలుదేరుదము, రమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు) (తెరపడును)

సప్తమాంకము

(ప్రవేశము సుదేష్ణ - ఉత్తర శయ్యపై)

సు:—అమ్మా! ప్రొద్దుటినుండి భోజనము లేదు. ఏల యిట్లున్నావు. లెమ్మా, కొంచె మెంగిలిపడెదవుగాని.

ఉ:—అమ్మా! నా కాకలిగా లేదు.

సు:—ఏలనే తల్లీ!

ఉ:—ఆ వలలునిఁ జూచిన నాకు భయముగా నున్నది.

సు:—అతనిని జూచిన భయ మెందుకు?

ఉ:—అతని కన్నులు నేఁ డేలొకో భయావహములుగా నున్నవి.

సు:—అతఁడెంత మంచివాఁడు. చాల శాంతస్వభావుఁడు! అడఁకువ కలవాఁడు.

ఉ:—నా కతనిగూర్చి యనుమానముగా నున్నది.

సు:—ఎందుకు ?

ఉ:—అమ్మా! అతఁడు గంధర్వుఁడే.

సు:—ఛీ, ఛీ, వెఱ్ఱివాఁడు గంధర్వుఁ డేమిటి.

ఉ:—అమ్మా! నీవట్లనెదవుగాని, మన నగరెల్లగంధర్వులు తిరుగుచున్నారు. మాఱువేషములతోఁ దిరుగుచున్నారు.

సు:—నీ కింత భయ మేమిటికి?

ఉ:—రాజసభలలో గంధర్వులు తిరుగుచున్నారఁట. పశువులమందలన్నియు గంధర్వుల యాక్రమణచేతఁ జెల్లాచెదరైన వఁట. అశ్వశాలలలోని గుఱ్ఱములు త్రెంచుకొని పాఱిపోయినవఁట. నర్తనశాల సరియేకదా! ఆ చుట్టుపట్టుల జనమే సంచరించుట లేదు. ఊరంతయు గగ్గోలుగా నున్నది. చివరకు గంధ

ర్వులు మనవంటసాలలో గూడఁ బ్రవేశించినారు. నామనస్సు మనస్సులో లేదు.

సు:—అయ్యో! పిచ్చితల్లీ! ఇంత పేదగుండెదానవు గనుకనే నిన్నొకయ్యకియ్యవలెనన్న నాగుండె చలించుచున్నది. పాలు తెమ్మని కబురంపితిని. ఈరాత్రి కవి త్రాగిపండుకొనుము.

ద్రౌ:—(ప్రవేశించి) (స్వ) నర్తనశాలలో గంధర్వులున్నారని వదంతి పడినది. ఇదేమి చిత్రము? బిడ్డ యుత్తర నేఁడేమో ఖిన్నయై యున్నది. ఆమె మనస్సులనో కల్లోలపడినది. ప్రొద్దున నాదురాత్ముఁడు నన్నుఁదఱుముకొని వచ్చుటఁజూచినది మొదలామె మనస్సు సరిగా లేదు. అంత పాపభీరువు. ఈతల్లి యెవరియిల్లు పవిత్రము చేయునో! ఆమెను జూచినప్పుడు నా మన స్సెలాగో ద్రవించుచున్నది. ఆయమ నవ్వినప్పుడు మాశశిరేఖ నవ్వినట్లుండును. ఎన్నాళ్ళయినది మాపిల్లలను జూచి? ఏమి జూదము? జూద మనిన వెంటనే నాకు దుశ్శాసనదుర్వారత్వము జ్ఞాపకము వచ్చుచున్నది. ఈ జన్మలో నాపరాభవము చల్లారుట లేదు కాబోలు. లేకేమి! అజ్ఞాతవాసము పూర్తికావచ్చుచున్నది.

ఇప్పు డీ క్రొత్తబెడంద తప్పుకొనుటెట్లు? ఈదౌర్భాగ్యున కింతలో నింతఘోరమృత్యువు వ్రాసినాఁడేమొ విధాత?(చూచి) అ వచ్చునది యెవ్వరు? తంత్రీపాలుఁడా! హా! సహదేవా! నీకెట్టి స్థితి వచ్చినది. ఈరాజకుమారులు సర్వసర్వంసహాచక్రమున కధినాథులా!

అదేమి! ఇతనిముఖము క్రోధముచేత నెఱ్ఱవాఱినది. పాలితఁడు తీసికొని రావలసిన యవసర మేమున్నది? ఏదో

యాలోచనానిమగ్నునివలె వచ్చుచున్నాఁడు. సంవత్సరము పసువుల గాచుటచేత నీయనలో గొంచెము మార్పు కలిగినది. చూచుటకు దూరమునుండి పసువులకాపరివలెనే యున్నాఁడు.

సు:—అమ్మా! సైరంధ్రి! ఉత్తర ప్రొద్దుటినుండి భోజనము చేయలేదు. నీవు భోజనము చేయలే దని కూర్చున్నది. నీవు తొందరగా లేచి స్నానము చేయుము. పిల్ల భోజనము చేయదఁట. పాలు త్రాగెద నన్నది. పాలు మందనుండి ప్రత్యేకముగాఁ దీసికొనిరమ్మని చెప్పి పంపితిని. అవి వచ్చును. నీవు వానిని దీసికొని స్నానము చేయుము. నేను బాపపరిహారార్థమును, అమంగళనాశముకొఱకును శ్రీ చంద్రమౌళీశ్వరుని బూజ చేయుటకుఁ బోవుచున్నాను.

తంత్రీపాలుఁడు:—(ప్రవేశించి) అమ్మా! ఇవిగో పాలు.

సు:—నీపే రేమి?

తంత్రీ:—తంత్రీపాలుఁడు.

ఉ:—ఓయీ! బోయఁడా! మీయావుల నెద్దులను గంధర్వు లాక్రమించుకొనిరఁట గదా!

తంత్రీ:—గంధర్వు లాక్రమించుకొని యుందందుఁ దఱిమి వేసిరి. కాని మేమువులవెంట వెదకి కొన్నింటిని బట్టుకొంటిమి. మంద లెచ్చలెచ్చటికిఁ బోయునవో తెలియవచ్చినది. తెల్లవారు వఱకు నంతయు సరిగా నుండును.

ఉ:—నీవు గంధర్వులను జూచినావా?

తంత్రీ:—చూచినాను.

ఉ:—వా రెట్లున్నారు?

తంత్రీ:—రాజులవలె నున్నారు. మంచి యందగాండ్రు, రెక్క లున్నవి. వారు దారివెంటఁ బోవుచు సంగీతము పాడుచుందురు. తంబురాలు మీటుచుందురు.

ఉ:—వారు మహాభయంకరు లఁటగదా!

తంత్రీ:—చూడఁ జక్కనివారు. వారితో మాటమాట వచ్చిన కష్టము. కోడెత్రాచులకన్న విషధరులు.

ఉ:—అమ్మో!

తంత్రీ:—వారూరకే యెవరి జోలికిని రారు. వారిజోలికిఁ బోయిన బ్రతుకనీయరు.

ఉ:—మఱి మామామకీచకుఁడు వారిజోలికిఁబోయెనుగా!

తంత్రీ:—ఎందుకుఁ బోయినాడు?

ద్రౌ:—నా మూలమున.

తంత్రీ:—నీ వెవరవు?

ద్రౌ:—వారిభార్యను.

తంత్రీ:—నీ విందెందు కుంటివి?

ద్రౌ:—దాసిగా నుంటిని.

ఉ: ఈమెను మామామ ప్రొద్దున వెంటఁబడి తఱిమినాఁడు. గంధర్వులకుఁ గోపము వచ్చినదఁట.

తంత్రీ:—ఊహూ.

ఉ:—మీ పందలన్నియు దొరకెనా?

తంత్రీ:—ఇంకఁ గొన్నింటిని వెదుకవలయును.

ఉ:—నీవు నర్తనశాల మీదుగాఁ బోయెదవు సుమా, అక్కడ గంధర్వు లున్నారఁట.

తంత్రీ:—పోను పోను.

ఉ:—గంధర్వులను గుఱించి యూరిలో నేమని చెప్పు కొనుచున్నారో నీ కేమైనఁ దెలియునా?

తంత్రీ:—నేటిరాత్రి రెండుజాములకు నర్తనశాలలోఁ బెద్ద యుద్ధమఁట.

ఉ:—ఎవ రెవరికి?

తంత్రీ:—గంధర్వులకు వారి విరోధులకు.

ఉ.—అయ్యో! ఎట్లు!

సు:—అమ్మా! జనములు చిలవలకుఁ బలవలు గల్పించి చెప్పుకొనెదరు.

తంత్రీ:—అమ్మా! సెలవు: (స్వ) యుధిష్ఠిరచక్రవర్తి యాజ్ఞ నిర్వర్తించినట్లయినది. నాప్రియురాలిని జూచినట్లయినది.

(నిష్క్రమించును)

ద్రౌ:—(స్వ) నాభర్త లెంతయుద్దేశించినారు? నేనిప్పుడు కీచకునకుఁ గబురెట్లు పంపుదును? ఇప్పుడు వల్లకి యుండిన బాగుగ నుండును.

సు:—ప్రొద్దు గ్రుంకవచ్చినది. సైరంధ్రీ! నీవు స్నానము చేయుము. ఉత్తరా! మనము పోవుదము రమ్మా!

(ఉత్తర-సుదేష్ణ నిష్క్రమింతురు)

ద్రౌ:—నామనోహరుని సౌందర్యము మఱల నేటికిఁ గను లారఁ జూచితిని. రోజును భీమసేనుని నప్పుడప్పుడు యుధిష్ఠిరార్జునులను జూచుచుంటిని గాని యీసంవత్సరమునుండి నకులసహదేవులను జూడలేదు. అతఁడు నావంక నోరచూపుచూడఁబోయి పరాభవఖిన్నమైన వదనము తెచ్చుకొని సుదేష్ణోత్తరలు చూచెదరేమొ యని ప్రౌఢమైన తనచూపు బిగించుకొని పోయినాఁడు.

యుధిష్ఠిరుని బుద్ధి యప్రతిమానముగ నున్నది. ఎంత తొందరలోఁ గార్యము పూర్తి చేయవలెను. ఇప్పుడు కీచకుని నేను బంపించవలెనా నర్తనశాలకు? ఇప్పుడు నా కతఁడెచ్చట కనంబడును.

నర్తనశాలలో నేటి రాత్రి యెవ్వరుందురు? భీమసేనునే పంపించుటకు సార్వభౌముఁడు యత్నముచేసియుండవలె. ఈ గూఢచర్య మెట్లు నెగ్గునో! గంధర్వులను ప్రతీతి బాగుగా వ్యాపించినది. ఈ ప్రతీతిలోఁ బాండవాజ్ఞాతవాసము బాగుగా నిర్వర్తింపబడుచున్నది.

(కీచకుఁడు ప్రవేశము)

ద్రౌ:—ఓహో! వెదుకఁబోయిన తీగె కాలికిఁ దగిలినది. ఇతనిని, పాపము! విధి తఱుముకొని వచ్చినది. ఇతని మొగము ఖిన్నమై పోయినది.

కీచ:—(స్వ) ఆమె యిచటనే యున్నది. ఇంక నామెతోఁ బ్రసంగించి యేమి లాభము? ఇందయుండి యామెవంక నించుక చూచియైన సంతోషించెదను.

ద్రౌ:—ఏమో! నెమ్మదిగ నున్నాఁడు. అయిన నిప్పుడు మొగము ప్రసన్నముగా నుంచుకొనవలెను.

కీచ:—ఈమెను నా సందేహ మడిగెదను. కాదట్లే సంబోధించెదను. (ప్ర) పాంచాలీ!

ద్రౌ:—(స్వ) వీఁడు మహామేధావివలె నున్నాఁడు. యుధిష్ఠిరచక్రవర్తి యిందుకనియే యింత తొందరపడినాఁడు.

(నవ్వుకొనును.)

కీచ:—ఈమె ద్రౌపదియైన నా సంబోధనమున కెంత వికారము పొందవలెను. కాదు, నామెక నీమె ప్రసన్నమై నట్లున్నది.

ద్రౌ:—(స్వ) ఇతనిని తొందరలో నిఁటనుండి పంపివేయ వలయును.

కీచ:—ఏమి, నీ మొగమున విషాదమేఘములు విచ్చి పోయినవి.

ద్రౌ:—వర్షాకాలము పోయినది.

కీచ:—ఇదివఱకు నాయందు నీకేల వైమనస్యము?

ద్రౌ:—(లజ్జాభినయము)

కీచ:—మఱి మహాప్రసాదము.

ద్రౌ:—అతిరహస్యముగ నుండవలయును. ప్రాణమిత్రు లకుఁ గూడఁ దెలియరాదు.

కీచ:—ప్రమాణము చేసెదను.

ద్రౌ:—వలదు! నేటిరేయి రెండుజాములకు నర్తనశాలలో.

కీచ:—అనుగ్రహింపఁ బడితిని.

ద్రౌ:—అచ్చట నెందుకనియో తెలియునా? గంధర్వు లచ్చట నున్నారని వదంతి ప్రబలి జను లచ్చటికిఁ బోవుట లేదు. కనుక నది మిక్కిలి రహస్యప్రదేశము.

కీచ:—ఇంక సెలవు.

ద్రౌ:—నల్లని బట్టలు కట్టుకొని రావలయును.

కీచ:—ఎందుకు?

ద్రౌ:—చీఁకటిలోఁ గలసిపోవుటకు !

కీచ:—ఇంక నేను వెళ్ళెదను.

ద్రౌ:—అవును! ఎవరైనఁ జూచెదరు.

కీచ:—మాట తప్పవుగదా?

ద్రౌ:—ప్రాణము పోవలయును. (కీచకుఁడు నిష్క్ర—).

ద్రౌ:—ఇతఁ డనుమానించినాడు. మేధావియే! పాపము దుష్టగుణమువచ్చి త్రుంచుకొనిపోవుచున్నది. ఇతని కెట్లు తెలిసినది? నేను వచ్చి సంవత్సర మైనదని, నా పతు లైదుగురని, యీ సంవత్సరమైన వెంటనే మఱల నేను శత్రువుల గెలుచుటకుఁ బోయెదనని; ఇట్టియీనవాళ్ళను సరిపోల్చుకొని యగుదునేమో యని యాలోచించినాఁడు. ఆమాట యని నా మొగమువంక నిదానించి చూచినాడు. యుధిష్ఠిరచక్రవర్తి ధర్మప్రభావమున నా కప్పుడు మనస్సు నిశ్చలముగా నున్నది గనుక సరిపోయినది. ఈరహస్యము బయటకుఁ బ్రాకకుండ నితని దొందరలో భూమికి దూరము చేయవలసినదే!

భీమసేనున కీవర్తమాన మిదివఱకే తెలిసియుండును. అయినను నేనుబోయి యాతని కీ విషయము తెలియబఱచి యుత్సాహము పుట్టించెద. ఏవైన రెండుమూఁ డాయుధములు పట్టుకొని వెళ్ళుటయే మంచిది. గంధర్వులని ప్రతీతి పుట్టినది కాన, నా దుర్మార్గుఁ డెటుపోయి యెటువచ్చునో యని యేవైన నాయుధములఁ దెచ్చునేమో? బకజరాసంధాదిదుష్టనిశాచరులఁ ద్రుంచిన జగజెట్టి కీతఁడు లెక్కయా? అయినను, నితఁడు బలవంతుఁడనియే ప్రతీతి! కానిమ్ము! జారత్వసురాపానములవలనఁ గలిగిన దోష మాతని యాయువు నిదివఱకే క్షీణింపఁ జేసినది. మహానుభావుఁడగు వృకోదరుని యాయు వతని ధర్మచింతన వలన వృద్ధియగుచున్నది.

అప్పుడే చీకటులు క్రమ్ముచున్నవి.

ఉ:—(ప్రవేశించి) మాలినీ! భోజనమునకుఁ బోయెదవా?

ద్రౌ:—బిడ్డా! నీవుగూడ వచ్చినఁ బోయెదను.

ఉ:—నాతో నీకు వంతా!

ద్రౌ:—మహారాజకూతురవు నీవు! దాసిని నేను.

ఉ:—అది కాదమ్మా! క్షమింపుము.

ద్రౌ:—క్షమించుట నేనా? నీయందు నాకుఁగల ప్రేమచేత నట్లంటిని.

ఉ:—నాయందు నీకెందు కంత ప్రేమ?

ద్రౌ:—సేవకులకుఁ దమ యజమానుల యం దెందుకో మఱి ప్రేమ.

ఉ:—అదికాదు. నిజము చెప్పుము.

ద్రౌ:—నా కోడలివలె నుందువు నీవు.

ఉ:—నీకుఁ గొడుకున్నాఁడా!

ద్రౌ:—నేను స్నానముచేసి వచ్చెదను. నీ విందుండుము. కలసి భోజనమునకుఁ బోదము. (నిష్క్రమించును)

(ప్రవేశము - వలలుఁడు)

వల:—బిడ్డా! భోజనమునకు రాలేదేమి ప్రొద్దుటినుంచి?

ఉ:—(మాటాడదు)

వల:—ఏమమ్మా! నాతో మాటాడవు! నన్నుఁ జూచిన నీకు భయమెందులకు? నే నేమి రాక్షసుఁడనా?

ఉ:—కాదు, గంధర్వుఁడవు!

వల:—గంధర్వుఁడు మీ బృహన్నలాచార్యులవారు.

మాకేమి నాట్యము వచ్చునా? సంగీతము వచ్చునా? పాక శాస్త్రమున మేము గట్టివారము.

ఉ:—నాకు భయము వేయుచున్నది.

వల:—భయమా? బలహీనత్వముచేత. పైత్యము చేసియు నిస్సారము వలనను లోపల నరములకు బలువులేక యట్లగును. ఈనాడు మంచివంటకములు చేసితిని. అవి తింటివా! రేపు ప్రొద్దుటికిఁ జక్కగా సుఖముగా నుందువు.

ఉ:—వలలా! నీవు పండితుఁడవే! వైద్యముగూడ దెలియునా యేమి?

వల:—పాకమునకుఁ గావలసినంత!

ఉ:—(స్వ) ఇతని మాటలవలన నాకు ధైర్యము వచ్చినది. (ప్రకాశముగా) నేను స్నానమాడి వచ్చెదను. అదిగో మాలిని వచ్చుచున్నది. (నిష్క్ర)

(ప్రవేశము ద్రౌపది)

వల:—(స్వ) సర్వసర్వంసహాధినేత యగు యుధిష్ఠిరసార్వ భౌమున కర్ధాంగి యైన యీామె జానకీదేవివోలె నెన్ని యిక్కట్టులు పడుచున్నది. రామచంద్రునకు హనుమంతునివలె నీ మహారాజునకు నేను దొరకినాను. ఇర్వుర మన్నదమ్ములమే! పాపము! నన్నుఁజూచి యెంతఖిన్న యగుచున్నది! (ప్రకాశము) ఏమమ్మా మాలిని! ప్రొద్దుటెనుండియు భోజనమునకు రాలేదు పాపము!

ద్రౌ:—(స్వ) నాథుఁడు నన్నాదరించు చున్నాఁడు. (ప్రకాశము) రుచిగల నీవంటకమ్ములు నాకీ పూట తృప్తిఁ గలిగించ గలవు.

వల:—(స్వ) మాయన్నగారి యాజ్ఞ నీమె యనుసరింపు మనుచున్నది.

(ఉత్తర ప్రవేశించి)

పరపురుషులతో మాట్లాడని సైరంధ్రి యితనితోను, మఱికొందఱితోను మాట్లాడును. పుణ్యపురుషులైనవారితోఁ బ్రసంగించ వచ్చును గాబోలు!

వల:—అదిగో! ఆయుష్మంతురాలా! రమ్ము! సైరంధ్రీ! బిడ్డకు బంగరు టరటియాకు వేయుము.

(తెరపడును)

అష్టమాంకము

(కీచకుఁడు ప్రవేశము)

నర్తనశాలవద్దనన్నుఁ దుదముట్టించుటకుఁ బ్రయత్నమా యిది? గంధర్వులు నన్ను సంహరించుటకు వచ్చెదరా? అయినను నన్నుఁ దుదముట్టించఁగల మహాబలశాలి యెవ్వఁడు?

నిన్న సాయంత్రమున నామెను జూచితిని. నేటి ప్రొద్దుటివఱ కామె కా ప్రయత్నములే తెలియవు. ఈపవ లెల్ల రాజాంతఃపురము కదలుటకు వీలులేదు. ఎవ్వరితోఁ జెప్పును? చెప్పి యింతయూహ యెట్లు పన్నఁగలదు?

అయినను నాయెడల నామె కంతలో నంత ప్రసన్నత యెట్లు వచ్చినది? నిన్న సాయంతనము లేని యేకాంత మీ సాయంతనమున నెక్కడ నుండి వచ్చినది? అట్లుకాదు. నిన్న నన్నుఁ జూచుటయే క్రొత్తయాయెను! నేఁడు నన్ను గుఱించి విచారించి యుండును. ఆలోచించి యుండును!

ఇన్నిసందేహము లెందుకు? ఆమెకు నాయెడలఁ బ్రేమ లేకున్న నట్లేల మాట్లాడును? ఆచూపులు చూచునా? అసలట్టి మహాసౌందర్యవతికి దురూహ లేల కలుగును? ఆమెలో నిట్టి విషాలోచనములు కలుగునా? ...కలిగినచో!

మధుమాసమల్లికామంజరీగర్భముల్ విషవాహినుల స్రవించునేమొ?
బాలముగ్ధరసాలపాదపాగ్రంబులు ముషిణిపండులు పండి మ్రగ్గునేమొ!
చారుశారదయామినీరమ్యచంద్రికల్ ఘనచితాగ్నిచ్ఛటల్ గ్రమ్మునేమొ!
నవవసంతపికాంగనాగానములయందుఁ బ్రళయగర్జనములు ప్రబలనేమొ!

చివురురాగమ్ము లందునఁ జిలుకునేమొ
యంధకారప్రతిచ్ఛాయ లలముకొనుచుఁ
బూలపానుపుపై నిద్ర పోవువేళ
వచ్చి కఱచునో గోదుమవన్నెత్రాచు!

దాసి:—(తొందరగాఁ బ్రవేశించును)

కీచ:—ఏమే! కాలమువలెఁ దలుముకొనివచ్చితివి ?

దాసి:—రెండుజాముల లోపుననే తాము వెళ్ళవలె నంటిరిగా.

కీచ:—ఇప్పు డెంత ప్రొద్దుపోయినది !

దాసి:—రెండుజాములు కావచ్చినది.

కీచ:—మఱి నేను దొందరగా వెళ్ళెదను.

దాసి:—అలంకృతులు గాకుండ నేనా ?

కీచ:—అట్లయిన నింతయాలస్యము చేసితివేమి ?

దాసి:—ఆలస్యమైనది,

కీచ:—నే నిప్పుడే పోవలెను.

దా:—నే నీనాఁడు మనస్ఫూర్తిగాఁ జేతులార మిమ్ము నలంకరింప వచ్చితిని.

కీచ:—రేపు చేయఁగూడదా ?

దా:—ఇక నా కా యోగ్యత యెక్కడిది?

కీచ:—ఎందుచేత?

దా:—ఇదియే నా కడసారిచూపు!

కీచ:—అపశకునము మాటలాడెద వేల?

దా:—రేపు ప్రొద్దుననే నత్తవారింటికిఁదీసికొనిపోబడుదును.

కీచ:—ఏమంత తొందర?

దా:—నాభర్తకు న న్నిచ్చట నుంచుట కిష్టము లేదఁట?

కీచ:—(స్వ) వీరి యౌవనములు రాజపురుషులకు భోగ్యము లగుచున్నవి. అందులోఁ బెండ్లిచేసికొన్న తరువాత నే జాతివారైన నేమి? భర్త ననుసరించియుండవలసినదే! (ప్ర)

నా కలంకారము నీవు చేయవలదు గాని యిన్నాళ్ళుగా మాసేవఁ జేసినందులకు నీకీ రత్నహారము బహుమాన మిచ్చితిమి, తీసికొమ్ము.

దా:—స్వామీ! మిమ్ముల నలంకరించవలె నని యున్నది.

కీచ:—మగనాలివి మమ్ము నేల తాఁకవలె! సేవావృత్తి నీచము. ఇదివరకు మాపొనర్చిన యఘములే చాలును మమ్ముఁ ద్రుంచివేయుటకు. ఇది తీసికొని పొమ్ము! (అని హారమిచ్చును.)

(దాసి తీసికొని నిష్క్రమించును.)

ధనములఁజేసి హెచ్చును మదం బదికారణమై యఘంబు హె
చ్చునని వచించు పండితుల సూక్తులు రిత్తయు నాసె! పేరి యె
ట్టినిముసమందు వచ్చునో! ఘటించును మృత్యువు నారకాగ్ని ద్రే
ల్చును ప్రళయాంతమున్ నరకలోకమె శాశ్వతమేమొ జీవికిన్.

ఈ యనీతి ప్రవర్తన నన్నెంతగా వేధించుచున్నది? ఛీ! ఛీ! నే నచ్చటికిఁ బోను! తెలిసి తెలిసి మహాఘ మేలచేయవలె?

మఱి యీయమతోఁ దప్పకుండ వచ్చెదనని చెప్పితిని గదా! పోకున్న నామె నాకై యెదురుచూచి యింత మోసగాఁడా యనుకొనునేమొ! అవును! తప్పకుండఁ బోయెదను. పోయి యామెకు నాపశ్చాత్తాపముఁ దెలిపి యీమహాఘమునుండి నన్ను నేను సంరక్షించుకొనెదను? తీరా, అంతవరకుఁ బోయిన తరువాత కామమే గెలుచునేమో? పోకుండుటయే మంచిది!

న న్నీవిధాగ నొకవంకను లోనివాంఛ యొకవంకను బీల్చి పిప్పిచేయుచున్నవి. పోదునా? వలదా? పోయెదను! దారిలో నేదైన నామీఁదఁ బిడుగుపడి నేను జచ్చిపోయిన బాగుగ నుండును.

ఇంతతృష్ణ పనికిరాదు. ఈతృష్ణ యేమొ నన్నుదహించుకొని పోవుచున్నది. ఈతృష్ణను జయించిన మహానుభావు లగు ఋషులకుఁ బ్రణామములు.

ఈ మహానిశాసమయమున నా ప్రయాణ మెక్కడ కని పోవుచుంటిని.

ఇది మహావర్షఋతువు పైనీ నిశాస
మయము భీకరమయ్యె నా మనసు మాత్ర
మీభయంకరరూపమ్ము నే వరించు
నే యగాధమ్ములో దిగునో యిదేమి ?

నాదు దురవస్థఁ గని నిశానలిననేత్ర
కనుల వెంటబాష్పమ్ములు కార్చఁదొడఁగె
నాకును భయమ్మె కలిగెడు నామనస్సు
మాత్ర మేటికొ చీఁకట్లు మలచుకొనెడు.

గాఢతిమిరంపుదుప్పటి కప్పుకొనియెఁ
జలికి జెదరిన దనఁగ నిశాలతాంగి!
ఆ ముసుగులోకి నన్ను రమ్మనుచు నున్న
దటకుఁ బోవలె నని నాకు నాశ మెందు.

ఈ తమశ్శీల శర్వరి యెల్లలోక
మావరించెను వర్షంబు లంతకంత
కధికమై యుప్పెనం బోలె నలముకొనియె
ప్రథితమార్గంబులను బరీవాహసమితి.

కడగి యుఱిమిన జీవలోకంబు లెల్ల
బధిరితం బౌనొ పిడుగులు పడి జగంబు
సమసిపోవునొ యిట్టి వర్షంబు కతనఁ
బ్రళయజలరాశి లోకంబు పైని బడునొ?

(నిష్క్రమించును)

నవమాంకము

(ప్రవేశము - వలలుఁడు, సైరంధ్రి)

వల:—నీ వెట్లు వచ్చితివి?

సై:—సుదేష్ణ నిద్దుర పోవుచున్నది.

వల:—ఇంక నెవ్వరును లేరా!

సై:—ఉత్తర యున్నది.

వల:—ఇద్దఱిలో నెవ్వరైన మేల్కొని నీకోసము వెదకెద రేమో!

సై:—ఉత్తర కెందుచేతనో ప్రొద్దుటినుండియు భయముగానే యున్నది. నర్తనశాల పేరు చెప్పిన నామె బెదరిపోవుచున్నది.

వల:—ఉత్తర యెటువంటిది?

సై:—అతిసుకుమారి. స్నిగ్ధహృదయ.

వల:—ఆమెయెడల నామన స్సేలనో మృదు వగుచున్నది.

సై:—ఆమె మానసికస్థితి చిత్రముగా నున్నది.

వల:—వారు మేల్కని నిన్ను వెదకినచో!

సై:—నాకై యంతగా వారు వెదుకరు. ఇంకను రెండు జాములు కాలేదా?

వల:—ఇంత వానలో నీ వెట్లు వచ్చితివి?

సై:—పైటకొంగు నెత్తిమీఁద వైచుకొని.

వల:—(కొంగు స్పృశించి) తడిముద్ద యైనది.

సై:—తడిసినదా?

వల:—అవును.

సై:—దేనితో?

వల:—వర్షపు నీటితో.

సై:—వర్షపునీరని యెట్లు తెలియును?

వల:—మఱి దేనితో?

సై:—దుష్టుఁడగు కీచకుని నెత్తురుతో!

వల:—వాఁడు చచ్చినాఁడు. (తెరపడును)

[ఇది విష్కంభము]

(ప్రవేశము - కీచకుఁడు)

కడు మనోనిశ్చయము చేతఁ గదుమబడియు
మాటిమాటికి నీవాంఛ మనసు నెల్ల
నావరించెడు కన్నుల కంటగట్టి
నట్లు కనవచ్చు నీ యిరులందుఁ దెలవ

కురిసిన వర్షము కురిసినట్లేయున్నది. నాయెడల నీప్రకృతి కూడ నింత వైమనస్యము వహించిన దేమి?

ఈజలదుఁ డెంతకఠినుఁడో? యిరులు గ్రమ్మి
యస్మదాదుల మార్గంబు నడ్డగించు
కరుణ యించుక చూపించు కన్నె మెఱుపు!
అంగనల హృదయంబు లెట్టైన మృదువు

పురుషుని హృదయము స్త్రీకై యింత బడలుపడనేల? బ్రహ్మపదార్థము ప్రకృతిలోఁ బ్రతిఫలించుట దానికి సహజము. అందుకనియే పురుషుఁడు తన ప్రేమ రమణీమూర్తిలోఁ బ్రతిఫలిం చగాఁ జూడవలయునని యారాటపడుచుండును.

(వలలుఁడు ప్రవేశము)

కీచ:—ఎవరు నీవు, నామార్గ మనురోధించుచున్నావు?

వల:—నీ వెవ్వరవు?

కీచ:—నే నొక ప్రాణిని.

వల:—కాదు ప్రాణమవు.
కీచ:—నీవెవ్వరవు?
వల:—నేనా! గంధర్వుఁడను.
కీచ:—ఆ! (నివ్వెఱపోవును)
(వలలుఁడు నిష్క్రమించును)

కీచ:—ఎవరీతఁ డీ మహాంధకారములో నంతరించి పోయినాఁడు (నడచి) ఇదిగో నర్తనశాల.ఆమె వచ్చినట్లు లేదు. (లోపల నందెరవళి) కాదు. వచ్చినాకై యెదురు చూచుచున్నది. ఈమె పతులైన గంధర్వులను వెంటఁబెట్టుకొనియే వచ్చినది. నేను నిరాయుధుఁడను. పౌరుషశాలురయినవారు నాతో మల్ల యుద్ధము చేసెదరుగాక!

అంతవఱ కేల వచ్చును? ఆమెకు నాపైఁ బ్రేమ కలిగియే రమ్మన్నది. అసందర్భమైన యూహాలు తోఁచుచున్నవి. అయినను బిలచెదను. ప్రియా!

(తెరలో)
లోపలకు రమ్ము.
కీచ:—లోపల గంధర్వు లున్నారా?
(తెరలో)
మనసు చెదరినదా?
కీచ:—ఏమిది? నేను దారిలో నెవరిని జూడలేదా?
వల:—(ప్రవేశించి) నీవు నన్నుఁ జీఁకటిలో గుర్తించ లేవు.
కీచ:—నెమ్మదిగా మాట్లాడెద వేమి?
వల:—మనమాట లెవరికైన వినఁబడునేమొ!

కీచ:—వినఁబడవు. గాలి హోరు మని వీచుచున్నది. వర్షము కురియుచున్నది.

వల:—పిడుగులు పడుచున్నవా ?

కీచ:—లేదు! ప్రియా ! నీమీఁద నాకెంతటి ప్రేమయున్న దని నీ యుద్దేశ్యము ?

వల:—నే నన్న ప్రాణములుగూడ విడుచుచున్నావు. ఎంత యని చెప్పను?

కీచ:—నీ గొంతుక మాఱిన దేమి?

వల:—ప్రొద్దున నీవు నన్నుఁ దఱిమినపు డఱచుటచేత బొంగురుపోయినది.

కీచ:—ప్రియా! నన్ను క్షమింపుము?

వల:—నిన్నా క్షమించునది?

కీచ:—అవును! క్షమించవలదు.

దీర్ఘవేణీగుణమున బంధించి నన్నుఁ
గుచమహాపర్వతముపైఁ గూలద్రోసి
క్రూరఖరనఖాసులఁ గ్రుమ్మి క్రుమ్మి విడువు

(మెఱుపు మెఱయును.)

(స్వ) మెఱుపు మెఱసినంతలో నీమొముఖ మిదేమి మహా భయంకర మైనది. (ప్రకాశము) నీ వెవరవు?

వల:—ఇదేమి యీప్రశ్న? నేను సైరంధ్రిని.

కీచ:—నిజము చెప్పుము!

వల:—ఈ యనుమాన మెందులకు?

కీచ:—నీమొగ మింత యెఱ్ఱగా నున్నదేమి?

వల:—అలంకారముగాఁ జేతులకుఁ బూసికొనిన కుంకుమ స్నానచేతఁదడిసి మొగమునకుఁ దుడుచుకొనఁగా నంటినదాయేమి!

కీచ:—కావచ్చును.

వల:—అట్లా మాట్లాడునది? నీకోస మీయర్ధరాత్రమున నీ వర్షములోఁ బడి వచ్చితినే!

కీచ:—అవును! మిగులఁ గష్టపడి వచ్చితివి.

వల:—ఎట్లు రాకయుందును? నారహస్యము నీకుఁ దెలిసిన తరువాత?

కీచ:—ప్రియా! నీవు శృంగారరసపట్టభద్రవు?

వల:—ఎట్లు?

కీచ:—నన్ను నీలవసనములు ధరించి రమ్మనుటయే.

వల:—కాని యీచీఁకట్లు రౌద్రరసముగా మార్చుచున్నవి దానిని.

కీచ:—కా దివి మనల రక్షించుచున్నవి.

వల:—అవును, నా రహస్యమును రక్షించుచున్నవి.

కీచ:—రమణీశిరోమణీ! ఇఁకఁ దాళలేను.

రావే! నీ కవుగింట నన్నదుమవే! రాజీవపత్రేక్షణా!
నీ విన్నాణముచేత నాహృదయముల్ నీరయ్యెనే యియ్యెడల్
భావంబున్ సొగసెల్ల నీయెడలనే పండెన్ మనోజాతదీ
ప్తా వైశ్వానరుఁ దృప్తిచేసి కుహనాస్వర్గంబుఁ జూతాడెదన్.

నీపైఁ గోరికజేసి యిందనుకఁ దన్వీ! మన్మథోద్యచ్ఛర
క్షేపం బెంతగ నోర్చితిన్ దుదకు నీ స్మేరాస్యమున్ జూడఁగా
నోపన్ గాఢతరాంధకారమున దిగ్వ్యూహంబు సంపూర్ణమై
నా పాపంబు ఫలించిన ట్లగుపడున్ నాళీకకేళీదృశా!

ప్రియా! ఏది నీచేయినందిమ్ము! నీకరస్పర్శమునఁ గలిగిన చల్లదనముచేతఁ జలివేయుచున్నది. ఈ వర్షకాలరాత్రి యందు నేను మంచుగడ్డవలె బిగిసికొనిపోయెదను.

వల: నీవటు కాకపోయినచో నే నీ చేతులతో నలిపి ముద్దగాఁ జేసెదను.

కీచ:—నీచేయి నందిమ్ము!

వల:—నర్తనశాలలోనికిఁ బోదము!

కీచ:—నీవు నడువుము.

వల:—ముందు నీవు నడువుము! నేను వచ్చెదను.

కీచ:—కికురించి పోవుగా?

వల:—ఈ మహాగ్నిలో నేనును సమానముగానే వేగింపఁబడుచున్నాను.

కీచ:—ప్రియా! నీ యీ మాటతో బ్రహ్మలోకము వఱకుఁ బులకితమైనది! (నిష్క్రమించును.)

వల:—పాంచాలీ!

ద్రౌ:—(ప్రవేశించి) చచ్చినాఁడా?

వల:—ఇంకను గాలేదు.

ద్రౌ:—ఇందాఁకనుండి యేమి చేసితిరి?

వల:—చమత్కారము.

ద్రౌ:—అవును, మీకుఁ జమత్కారమే.

వల:—దేవీ! కోపించకుము!

ద్రౌ:—వాఁ డభినవదుశ్శాసనుఁడు.

వల:—కాని మిక్కిలి రసికుఁడు.

ద్రౌ:—క్రొత్తగా స్త్రీ లెప్ప డయితిరి?

వల:—మాతమ్ముఁడజ్ఞాతవాసమునకు మొదట. నేనుజివర.

ద్రౌ:—అజ్ఞాతవాసము కా వచ్చినదా?

వల:—ఆ. అందుకనియే నీకీ శోభము. ఇది దుర్యోధన దుశ్శాసనుల రాబోవు మహావధకుఁ జూళిక.

ద్రౌ:—యుద్ధములయందు మీ యీ మహోత్సాహమే మిమ్ము విజయులను జేయుచున్నది.

వల:—విజయుఁడు మా తమ్ముఁడు.

ద్రౌ:—అవును. అర్జునుఁడు జయించువాఁడు. మీరు సాక్షాత్తుగా జయమే యవతారమెత్తిన మూర్తి.

వల:—ఇదిగో! ఇప్పుడే వానిని వధించితిని.

(ద్రౌపది నిష్క్రమించును.)

కీచ:—(ప్రవేశించి) ప్రియా! ఇంక రమ్ము. నా యీ గాఢంపు కౌఁగిట నొదుగుము.

వల:—(వెనుకకుఁ బోవును)

కీచ:—లజ్జావతీ! ఇది నీ కెంతయు నొప్పియున్నది.(చేయి పట్టుకొనును)

కీచ:—(స్వ) ఈమె చేయి యింత గట్టిగా నున్నదేమి? ఇది స్త్రీకాదు. వీఁడెవఁడో పురుషుఁడు.

వల:—(స్వ) వీని చేయి యింత మృదువుగా నున్నదేమి? ఇంత బలహీనుఁడా!

కీచ:—నీచేయి పురుషుని చేయివలె నున్నది.

వల:—నేను బురుషుఁడనే!

కీచ:—ఓరీ! మూర్ఖుఁడా! ఎవఁడవురా నీవు? ఇంతవఱకు గొంతు మార్చుకొంటివా?

వల:—(స్వ) ఓహో! వీఁడు మిక్కిలీ పౌరుషశాలివలె నున్నాఁడు. నేను బురుషుడ నని తెలిసినంతనే వీఁడు పొంగిపోయి నాఁడు. ఇంతలో వీనిచేయి మహాకఠినమై పోయినది.

కీచ:—ఎవఁడురా నీవు ?

వల:—నేను గంధర్వుఁడను.

కీచ:—దొంగవేష మేలక? నిజము చెప్పుము!

వల:—నేనా! యుధిష్ఠిరసార్వభౌముని తమ్ముఁడను, భీమ సేనుఁడను. (అని కీచకుని చేయి పట్టుకొనును)

కీచ:—అది నాకుఁ దెలియును.

వల:—అందుకనియే మఱియుఁ దొందరగా హరింపఁ బడుచున్నావు.

కీచ:—ఛీ! నా కొఱకు స్త్రీవై వచ్చి పౌరుషమేటికి?

వల:—ఓరి దుష్టుఁడ. (తెర పడును)

సమయజ్ఞుఁడు (ప్రవేశించి)

సూత్రధారుఁడును మహాకవియు నగు మాయన్నగారమంగళనాళ మెట్లాయని విచారాంబుధిలో మునిఁగియున్నారు. భరతవాక్యముమాట మఱచిపోయినారు.

ప్రథితపురాణసంయమిగిరాంపథవర్తను లై జనుల్ చతు
ర్విధపురుషార్థయోగముల విశ్రుతతత్త్వదనూనభావనా
పథముల గుర్తెరింగి శ్రుతిబంధురధర్మవినిశ్చితాత్ము లై
పృథులభవాంబురాశి భయమేమి చరించి తరింత్రు గావుతన్.

(తెర పడును)

సమాప్తము.

